

2. OSJEČKI DANI BIOETIKE

Osijek, 5.–6. studenoga 2018.

Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti
Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Cara Hadrijana 10, Osijek

2nd OSIJEK DAYS OF BIOETHICS

Osijek, 5–6 November, 2018

Faculty of Education
J. J. Strossmayer University of Osijek
Cara Hadrijana 10, Osijek

SADRŽAJ / CONTENTS

Organizatori 2. osječkih dana bioetike / Organisers of the 2nd Osijek Days of Bioethics	5
O 2. osječkim danima bioetike / About the 2nd Osijek Days of Bioethics	9
Program 2. osječkih dana bioetike / Programme of the 2nd Osijek Days of Bioethics	13
Sažeci izlaganja / Paper abstracts	21
Mjuzikl <i>Vrapcingejl</i> Dječje amaterske skupine »Parošćići« / <i>Sparrowgale</i> Musical by »Parošćići« Children Amateur Group	65
Adresar sudionika / Addresses of the participants	69

ORGANIZATORI
2. OSJEČKIH DANA BIOETIKE

ORGANISERS OF THE
2nd OSIJEK DAYS OF BIOETHICS

Organizatori 2. osječkih dana bioetike

Centar za integrativnu bioetiku Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku

Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti
Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku

Medicinski fakultet Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku

UNESCO-va katedra za bioetiku (Sveučilište u Haifi) –
Hrvatska jedinica na Fakultetu za odgojne i obrazovne znanosti
Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku

Znanstveni centar izvrsnosti za integrativnu bioetiku

Hrvatsko bioetičko društvo

Centar za integrativnu bioetiku Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Splitu

Centar za integrativnu bioetiku Filozofskog fakulteta
Sveučilišta sv. Ćirila i Metoda u Skopju

Organisers of the 2nd Osijek Days of Bioethics

Centre for Integrative Bioethics, J. J. Strossmayer University of Osijek

Faculty of Education, J. J. Strossmayer University of Osijek

Faculty of Medicine, J. J. Strossmayer University of Osijek

UNESCO Chair in Bioethics (University of Haifa) –
Croatian Unit at the Faculty of Education,
J. J. Strossmayer University of Osijek

Centre of Excellence for Integrative Bioethics

Croatian Bioethics Society

Centre for Integrative Bioethics, Faculty of Humanities and
Social Sciences, University of Split

Centre for Integrative Bioethics, Faculty of Philosophy,
Ss. Cyril and Methodius University of Skopje

**Organizacijski odbor 2. Osječkih dana bioetike /
Organisation Committee of the 2nd Osijek Days of Bioethics**

Predsjednik / President:

IVICA KELAM (Osijek)

Glavni tajnik / Chief Secretary:

TOMISLAV NEDIĆ (Osijek)

Članovi / Members:

LIDIJA BAKOTA (Osijek), EMINA BERBIĆ KOLAR (Osijek), IRELLA BOGUT (Osijek), MAJA BRUST NEMET (Osijek), BRUNO ĆURKO (Split), DEJAN DONEV (Skopje), ANTE ČOVIĆ (Zagreb), BERISLAV ČOVIĆ (Zagreb), SNJEŽANA DUBOVICKI (Osijek), LUKA JANEŠ (Zagreb), HRVOJE JURIC (Zagreb), ŽELJKO KALUĐEROVIĆ (Novi Sad), ZORAN KOJČIĆ (Osijek), TOMISLAV KRZNAR (Zagreb), VALENTINA MAJDENIĆ (Osijek), MILE MARINČIĆ (Ivanić-Grad), DAMIR MATANOVIĆ (Osijek), MIRA MATIJEVIĆ (Zagreb), JURE MIRAT (Osijek), IVAN MIŠKULIN (Osijek), MAJA MIŠKULIN (Osijek), VESNICA MLINAREVIĆ (Osijek), BOŠKO PEŠIĆ (Osijek), ANA POPOVIĆ (Osijek), DARIJA RUPČIĆ KELAM (Osijek)

O 2. OSJEČKIM DANIMA BIOETIKE

ABOUT THE *2nd OSIJEK DAYS OF BIOETHICS*

Ohrabrene uspjehom *1. osječkih dana bioetike*, održanih u Osijeku 7. i 8. studenoga 2017., tri sastavnice Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku (Centar za integrativnu bioetiku, Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti i Medicinski fakultet) – u suradnji sa Znanstvenim centrom izvrsnosti za integrativnu bioetiku, Hrvatskim bioetičkim društvom, Centrom za integrativnu bioetiku Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Splitu i Centrom za integrativnu bioetiku Filozofskog fakulteta Sveučilišta sv. Ćirila i Metoda u Skopju – organizirale su druge po redu *Osječke dane bioetike*, zamišljene kao redovito godišnje okupljanje znanstvenika i znanstvenica, novinara i novinarki te aktivista i aktivistica koji se bave bioetičkom problematikom, prije svega iz Hrvatske i susjednih zemalja, ali i iz drugih europskih i svjetskih zemalja.

Budući da se temelje na konceptu *integrativne bioetike* (koji podrazumijeva transdisciplinarnost, interdisciplinarnost i pluriperspektivnost), *Osječki dani bioetike* su sestrinska manifestacija *Lošinjskih dana bioetike* i *Riječkih dana bioetike*, integrativno-bioetičkih skupova koji se kontinuirano održavaju više od petnaest godina. Vjerujemo da time mreža integrativne bioetike, koja pokriva cijelu jugoistočnu Europu i širi se preko granica ove regije, dobiva važan punkt i u Slavoniji, gdje postoji nezamisliv interes za bioetička pitanja, koji se dosad artikulirao ponajviše kroz djelatnosti osječkog Centra za integrativnu bioetiku i osječke podružnice Hrvatskog bioetičkog društva. Specifičnost *Osječkih dana bioetike* u navedenome kontekstu trebalo bi biti povezivanje bioetike s problematikom okoliša, poljoprivrede, ekonomije i politike, odgoja i obrazovanja te medija, no podrazumijeva se da će ova manifestacija otvarati prostor za najširi spektar bioetičkih tema i pristupa.

2. osječki dani bioetike održavaju se 5. i 6. studenoga 2018. u Osijeku, u prostorima Fakulteta za odgojne i obrazovne znanosti Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u

Encouraged by the success of the *1st Osijek Days of Bioethics*, held in Osijek on 7 and 8 November 2017, three components of the Josip Juraj Strossmayer University of Osijek (Centre for Integrative Bioethics, Faculty of Education, Faculty of Medicine) – in cooperation with the Centre of Excellence for Integrative Bioethics, Croatian Bioethics Society, Centre for Integrative Bioethics, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Split, and Centre for Integrative Bioethics, Faculty of Philosophy, Ss. Cyril and Methodius University of Skopje – organised the *2nd Osijek Days of Bioethics*, conceived as a regular annual gathering of scientists, journalists, and activists dealing with bioethical issues, primarily from Croatia and neighbouring countries, but also from other European and world countries.

Since they are based on the concept of *integrative bioethics* (which implies transdisciplinarity, interdisciplinarity, and pluriperspectivity), *Osijek Days of Bioethics* are a sister conference of the *Lošinj Days of Bioethics* and *Rijeka Days of Bioethics*, integrative bioethics conferences held continuously for more than fifteen years. We believe that the network of integrative bioethics, which covers the whole of Southeast Europe and is spreading beyond the boundaries of this region, also gains an important point in Slavonia, where there is an undeniable interest in bioethical issues, which has been articulated mostly through the activities of the Centre for Integrative Bioethics in Osijek and the Osijek branch of Croatian Bioethics Society. The specificity of the *Osijek Days of Bioethics* in this context should be associating bioethics with environmental issues, agriculture, economy and politics, upbringing and education, and also media, but it is understood that this conference will be open to the widest range of bioethical topics and approaches.

The *2nd Osijek Days of Bioethics* are held on 5 and 6 November 2018 in Osijek, at the

Osijeku. Dvodnevni program uključuje više od trideset izlaganja s više od četrdeset sudionika i sudionica iz Hrvatske, Makedonije i Srbije. Naglasak je ove godine na odnosu bioetike te odgoja i obrazovanja jer su upravo odgoj i obrazovanje novih naraštaja ključ za osiguravanje budućnosti čovječanstva, što je u fokusu interesa bioetike. Bioetički sagledana problematika odgoja nadilazi njegovu tradicionalnu ukorijenjenost u pedagogiji i pedagoškim znanostima te se pokazuje kao pitanje od presudnog filozofskog značaja. S pitanjem odgoja nerazdruživo je povezano i pitanje obrazovanja te u tom smjeru i tim tragom nastojimo promišljati i o pitanjima obrazovanja, obrazovanosti i poluobrazovanosti kao iznimno relevantnim društvenim fenomenima.

S iznimnim ponosom ističemo da se, uz prethodno navedene organizatore, u organizaciju *2. osječkih dana bioetike* uključila i novoosnovana hrvatska jedinica UNESCO-ve katedre za bioetiku (Sveučilište u Haifi), smještena na Fakultetu za odgojne i obrazovne znanosti Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku. Osnivanjem jedinice, čiji je voditelj doc. dr. sc. Ivica Kelam, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera i njegov Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti postali su dijelom međunarodne mreže UNESCO-ve katedre za bioetiku, koja se prostire na sedamdesetak država širom svijeta s ciljem jačanja bioetičke edukacije.

Vjerujemo da će *2. osječki dani bioetike*, kao i osnutak nove hrvatske jedinice UNESCO-ve katedre za bioetiku, potaknuti razvoj bioetičke rasprave, bioetičke institucionalizacije i bioetičkog senzibiliteta u Osijeku i Slavoniji.

Doc. dr. sc. Ivica Kelam

Predsjednik Organizacijskog odbora
Osječkih dana bioetike

Faculty of Education, Josip Juraj Strossmayer University of Osijek. The two-day program includes more than thirty presentations with more than forty participants from Croatia, Macedonia, and Serbia. This year, the emphasis is on the relationship of bioethics with upbringing and education, because upbringing and education of the new generations is the key to securing the future of humankind, which is in focus of bioethics' interests. Bioethically-viewed issues of upbringing go beyond its traditional rootedness in pedagogy and pedagogical sciences, and it proves to be a question of crucial philosophical significance. The question of upbringing is inseparably associated with the question of education, and in that direction we are also trying to reflect on the questions of education and half-education as extremely relevant social phenomena.

We are proud to point out that, with the aforementioned organisers, the newly established Croatian Unit of UNESCO Chair in Bioethics (University of Haifa), located at the Faculty of Education, Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, was also involved in the organisation of the *2nd Osijek Days of Bioethics*. By establishing the unit, headed by Asst. Prof. Ivica Kelam, PhD, Josip Juraj Strossmayer University and its Faculty of Education became part of the international network of UNESCO Chair in Bioethics, which spreads across about seventy countries around the world with the goal of strengthening bioethical education.

We believe that the *2nd Osijek Days of Bioethics*, as well as the establishment of the new Croatian Unit of UNESCO Chair in Bioethics, will stimulate the development of bioethical discussion, institutionalisation, and sensibility in Osijek and Slavonia.

Asst. Prof. Ivica Kelam, PhD

President of the Organisation Committee
of the *Osijek Days of Bioethics*

PROGRAM
2. OSJEČKIH DANA BIOETIKE

PROGRAMME
OF THE *2nd OSIJEK DAYS OF BIOETHICS*

PONEDJELJAK, 5. studenoga 2018. / MONDAY, 5 November 2018

9.30–10.00 *Otvaranje skupa i pozdravne riječi /
Opening ceremony and welcoming speeches*

Plenarna predavanja / Plenary lectures

Predsjedava/Chairperson: IVICA KELAM

10.00–10.30 IVANA ZAGORAC (Hrvatska/Croatia): Filozofski i odgojni aspekti suosjećanja / Philosophical and Educational Aspects of Compassion

10.30–11.00 TOMISLAV KRZNAR (Hrvatska/Croatia): O ulozi (nastave) filozofije u obrazovanju odgojitelja/ica / On the Role of (Teaching) Philosophy in the Education of Preschool Educators

11.00–11.15 *Rasprava / Discussion*

11.15–11.45 *Pauza / Break*

Predstava / Play

11.45–12.30 Mjuzikl *Vrapcingejl* Dječje amaterske skupine »Parošćići« / *Sparrowgale* Musical by “Parošćići” Children Amateur Group

12.30–14.00 *Ručak / Lunch*

Sekcija A / Section A

Predsjedava/Chairperson: IVANA ZAGORAC

14.00–14.15 PREDRAG PALE (Hrvatska/Croatia): (Novi) etički izazovi u nadolazećoj budućnosti / (New) Ethical Challenges in the Mid-Term Future

14.15–14.30 IVICA KELAM (Hrvatska/Croatia): Filantropkapitalizam – odgoj po mjeri Billa Gatesa / Philantrocaptalism – Education Tailored to Bill Gates

- 14.30–14.45 MARIJA HEFFER (Hrvatska/Croatia): Tehnološka zakrpa za neprilagođenost odgojnog i obrazovnog sustava na djelovanje unutar kritičnih razvojnih razdoblja za ljudski mozak / Technological Patch for Incapacity of Upbringing and Education System to Work Within Critical Development Periods for Human Brain
- 14.45–15.00 ALEKSANDAR RACZ (Hrvatska/Croatia): »Grljenje stabala« – ekološki fanatizam, pomodarsko prenemaganje ili ponovno otkrivena drevna mudrost / “Tree Hugging” – Ecological Fanaticism, Affectation or Re-Discovered Ancient Wisdom
- 15.00–15.30 *Rasprava / Discussion*

Sekcija B / Section B

Predsjedava/Chairperson: TOMISLAV KRZNAR

- 14.00–14.15 HRVOJE JURIC (Hrvatska/Croatia): Znanje i moralnost u bioetičkom obrazovanju i odgoju / Knowledge and Morality in Bioethical Education and Upbringing
- 14.15–14.30 MILE MARINČIĆ, BERISLAV ČOVIĆ (Hrvatska/Croatia): Bioetika u srednjoškolskoj nastavi / Bioethics in Secondary School Teaching
- 14.30–14.45 MILE MARINČIĆ, TATJANA TROŠT BOBIĆ (Hrvatska/Croatia): Bioetika u nastavi u fizioterapiji i sestrinstvu / Bioethics in Physiotherapy and Nursing Schools' Programs
- 14.45–15.00 EMINA BERBIĆ KOLAR (Hrvatska/Croatia): Leksikološki prinosi očuvanju slavonske tradicijske jezične kulture / Lexicological Contributions to the Preservation of Slavonian Traditional Language Culture
- 15.00–15.30 *Rasprava / Discussion*
- 15.30–16.00 *Pauza / Break*

Sekcija A / Section A

Predsjedava/Chairperson: IVICA KELAM

- 16.00–16.15 DEJAN DONEV, TRAJČE STOJANOV (Makedonija/Macedonia): Mogućnost uvođenja (bio)etičke edukacije u srednje škole i na fakultete u Makedoniji / Possibility of Implementing (Bio)Ethical Education in Secondary Schools and Faculties in Macedonia
- 16.15–16.30 ANTO ČARTOLOVNI (Hrvatska/Croatia): Uloga filozofije i etike u doba umjetne inteligencije / The Role of Philosophy and Ethics in the Era of Artificial Intelligence
- 16.30–16.45 BOŠKO PEŠIĆ (Hrvatska/Croatia): Odgoj i tehniciziranje čovjeka / Upbringing and Technicising of Man
- 16.45–17.00 ŽELJKO KALUĐEROVIĆ (Srbija/Serbia): Bioetika, vaspitanje i obrazovanje / Bioethics, Upbringing and Education
- 17.00–17.15 VJEKOSLAV GALZINA, VALENTINA MIRKOVIĆ (Hrvatska/Croatia): Pitanje korištenja sučelja čovjek–računalo u tehničkom i informatičkom obrazovanju / The Issue of Using a Human–Computer Interface in Technical and Informatics Education
- 17.15–17.30 *Rasprava / Discussion*

Sekcija B / Section B

Predsjedava/Chairperson: LUKA JANEŠ

- 16.00–16.15 ZRINKA VUKOJEVIĆ TOMAŠIĆ (Hrvatska/Croatia): Čemu filozofija u gimnaziji? / Why Philosophy in Grammar School?
- 16.15–16.30 ZORAN KOJČIĆ (Hrvatska/Croatia): Cjeloživotna briga o sebi / Lifelong Care of the Self
- 16.30–16.45 DARIJA RUPČIĆ KELAM (Hrvatska/Croatia): Skrb i empatija u odgoju i obrazovanju / Care and Empathy in Education

- 16.45–17.00 LUKA VOJČEVSKI (Srbija/Serbia): Univerzitet i društvo: nastanak i razvoj visoko-obrazovnih institucija na području Republike Srbije za obrazovanje i usavršavanje budućih akademskih građana / University and Society: The Founding and Development of Higher Education Institutions in the Republic of Serbia for Education and Professional Training of Future Academic Citizens
- 17.00–17.15 SNJEŽANADUBOVICKI, MARTABUDIĆ (Hrvatska/Croatia): Odgojna uloga pedagoške radionice / The Upbringing Role of the Pedagogy Workshop
- 17.15–17.30 *Rasprava / Discussion*

UTORAK, 6. studenoga 2018. / TUESDAY, 6 November 2018

Sekcija A / Section A

Predsjedava/Chairperson: TOMISLAV NEDIĆ

- 9.00–9.15 IVANA IVANČIĆ MEDVED (Hrvatska/Croatia): Marko Aurelije – misli i kvaliteta života / Marcus Aurelius – Thoughts and the Quality of Life
- 9.15–9.30 LIDIJA BAKOTA (Hrvatska/Croatia): Zoolingvističko čitanje *Živobrana*, glasila (časopisa) hrvatskoga Društva za zaštitu životinja, i njegova odgojno-obrazovna uloga u promicanju prava životinja među školskom populacijom na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće / Zoolinguistic Readings of *Živobran*, a Magazine of the Croatian Association for the Protection of Animals, and Its Educational Role in the Promotion of Animal Rights Among School Population at the Turn from the 19th to the 20th Century
- 9.30–9.45 ANA POPOVIĆ, IRELLA BOGUT, ŽELJKA CRNOJEVIĆ, ŽELJKO POPOVIĆ (Hrvatska/Croatia): Dječji igrokaz »Ekološka priča« u funkciji ekološkog odgoja djece predškolske dobi / Children's Play "The Ecological Story" in Function of Ecological Education of Preschool Children

- 9.45–10.00 MAJA BRUST NEMET, VIKTORIJA LIVAJA BUDAIĆ (Hrvatska/Croatia): Aktivno očinstvo iz učeničke perspektive / Active Fatherhood from Students' Perspective
- 10.00–10.15 VALENTINA MAJDENIĆ, IVKA SARATLIJA (Hrvatska/Croatia): Slikovnice i ilustrirane knjige za djecu mlade školske dobi u svrhu ekološkog odgoja / Picture Books and Illustrated Books for Younger School-Age Children Aimed at Ecological Education
- 10.15–10.30 *Rasprava / Discussion*

Sekcija B / Section B

Predsjedava/Chairperson: HRVOJE JURIC

- 9.00–9.15 IRIS BROMAN (Hrvatska/Croatia): Dobrobit laboratorijskih životinja / Welfare of Laboratory Animals
- 9.15–9.30 IVAN MIŠKULIN, JURE MIRAT, TEREZIJA BERLANČIĆ, MAJA MIŠKULIN (Hrvatska/Croatia): Etička pitanja u javnozdravstvenim istraživanjima / Ethical Issues in Public Health Research
- 9.30–9.45 TOMISLAV NEDIĆ (Hrvatska/Croatia): Bioetičke perspektive u pravu / Bioethical Perspectives in Law
- 9.45–10.00 VESNICA MLINAREVIĆ, ANTONIJA HULJEV, RUŽICA TOKIĆ (Hrvatska/Croatia): Bioetika između teorije i prakse: komparativna analiza studijskih programa / Bioethics Between Theory and Practice: Comparative Analysis of Study Programs
- 10.00–10.15 LUKA JANEŠ (Hrvatska/Croatia): Implementiranje bioetičkog senzibiliteta u sustav ranog obrazovanja kao temelj zaštite i očuvanja mentalnog zdravlja / Implementing Bioethical Sensibility in the Early Education System as a Basis for the Protection and Preservation of Mental Health
- 10.15–10.30 *Rasprava / Discussion*
- 10.30–11.00 *Pauza / Break*

Radionica / Workshop

11.00–12.00 BRUNO ĆURKO (Hrvatska/Croatia): Radionica »Anuška, sredozemna medvjedica« / “Anuška, the Mediterranean Monk Seal” Workshop

Zatvaranje skupa / Closing of the conference

12.00–12.30 Završna diskusija i zatvaranje *2. osječkih dana bioetike* / Closing discussion and closing of the *2nd Osijek Days of Bioethics*

12.30–15.00 Posjet Azilu Osijek – skloništu za napuštene životinje (Udruga »Pobjede«) / Visit to the Asylum Osijek – Shelter for Abandoned Animals (NGO “Pobjede”)

SAŽECI IZLAGANJA

PAPER ABSTRACTS

LIDIJA BAKOTA

Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti, Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku, Hrvatska /

Faculty of Education, J. J. Strossmayer University of Osijek, Croatia

ZOOLINGVISTIČKO ČITANJE ŽIVOBRAHA, GLASILA (ČASOPISA) HRVATSKOGA DRUŠTVA ZA ZAŠTITU ŽIVOTINJA, I NJEGOVA ODGOJNO-OBRAZOVNA ULOGA U PROMICANJU PRAVA ŽIVOTINJA MEĐU ŠKOLSKOM POPULACIJOM NA PRIJELAZU IZ 19. U 20. STOLJEĆE

U radu će se predstaviti glasilo (časopis) hrvatskoga Društva za zaštitu životinja *Živobran* (1894.–1904.). Istražit će se doprinos *Živobrana* u razvijanju društvene svijesti o prirodnoj, kulturnoj i etičkoj vrijednosti životinjskih vrsta s posebnim osvrtom na njegovu odgojno-obrazovnu ulogu u promicanju prava životinja među hrvatskom školskom populacijom na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće. Naime, ostvarivši suradnju sa školskim institucijama, časopis je hrvatskoga Društva za zaštitu životinja izravno utjecao na oblikovanje učenikova mišljenja, stavova i odnosa prema životinjskome svijetu. S jezičnoga gledišta u radu će se analizirati pojavnost poslovice i izreka s animalističkom sastavnicom u *Živobranu* u kontekstu zoonimske frazeologije. Istraživački korpus čine tekstovi objavljeni u glasilu (časopisu) Hrvatskoga društva za zaštitu životinja *Živobran* u razdoblju od 1894. do 1904. godine. Rad je doprinos proučavanju hrvatske kulturne zoologije i zoolingvistike.

Ključne riječi: *Živobran*, kulturna zoologija, zoolingvistika

ZOOLINGUISTIC READINGS OF ŽIVOBRAH, A MAGAZINE OF THE CROATIAN ASSOCIATION FOR THE PROTECTION OF ANIMALS, AND ITS EDUCATIONAL ROLE IN THE PROMOTION OF ANIMAL RIGHTS AMONG SCHOOL POPULATION AT THE TURN FROM THE 19TH TO THE 20TH CENTURY

The paper will present *Živobran* (1894–1904), a journal/magazine of the Croatian Association for the Protection of Animals, and explore its contribution to the development of social awareness on natural, cultural and ethical values of animal species with special reference to their educational role in

the promotion of animal rights among Croatian school population at the turn from the 19th to the 20th century. Namely, in cooperation with school institutions, the magazine of the Croatian Association for the Protection of Animals directly affected the formation of students' thinking, standpoints and relations toward the animal world. From the linguistic point of view, the paper will analyse the representation of proverbs and sayings with animalistic constituents in *Živobran* in the context of zoonymic phraseology. The research corpus encompasses texts published in *Živobran*, a journal/magazine of the Croatian Association for the Protection of Animals, in the period from 1894 to 1904. The paper is a contribution to the research of Croatian cultural zoology and zoolinguistics.

Key words: *Živobran*, cultural zoology, zoolinguistics

EMINA BERBIĆ KOLAR

*Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti, Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku, Hrvatska /
Faculty of Education, J. J. Strossmayer University of Osijek, Croatia*

LEKSIKOLOŠKI PRINOSI OČUVANJU SLAVONSKE TRADICIJSKE JEZIČNE KULTURE

Radom će se ukazati na leksikološki značaj najarhaičnijih govora slavonskoga dijalekta, posebice na leksikološke prinose dvaju zaštićenih govora slavonskoga dijalekta: sičanskoga i staroperkovačkoga. Dijalektologija i leksikologija kao dvije znanstvene lingvističke discipline daju temelj proučavanju tradicijske jezične kulture kao nematerijalne kulturne baštine jednoga naroda, u ovome slučaju hrvatskoga naroda. Kroz očuvanje tradicijskoga leksika čuva ju se tradicijske vrijednosti naroda koji govori proučavanim dijalektom, detaljnije se upoznaje njegov značaj i jasno definiraju identitet i pripadnost jednome prostoru, regiji, državi. U poimanju odnosa standardnoga jezika kao jezika kompromisa i dijalekta kao jezika nastalog spontano u narodu, zbog čega ga možemo nazvati i »narodskim jezikom«, dolazimo do »filozofskoga pitanja«: što je starije, kokoš ili jaje? Radom će se ukazati na važnost etimološkoga opisa zapisanih leksema u njihovu vremenskom kontinuumu.

Ključne riječi: dijalektologija, leksikologija, slavonski dijalekt, identitet, tradicijska jezična baština

LEXICOLOGICAL CONTRIBUTIONS TO THE PRESERVATION OF SLAVONIAN TRADITIONAL LANGUAGE CULTURE

The paper will point to the lexicological significance of the most arduous speeches of Slavonian dialect, in particular the lexicological offerings of the two protected Slavonian dialectal speeches: the Siče speech and the Stari Perkovci speech. Dialectology and lexicology as two scientific linguistic disciplines give the basis for studying traditional language culture as a non-material cultural heritage of one nation, in this case the Croatian people. Through the preservation of traditional lexicals, the traditional values of the people that speak with the studied dialect are preserved, one is better acquainted with its significance and the identity and belonging to a single space, region, and state is clearly defined. In understanding the relationship between standard language as a language of compromise and dialect as a language spontaneously generated in the people, which is why we can call it “folk language”, we come to the “philosophical question” of which came first: the chicken or the egg? The paper will point to the importance of the etymological description of the written lexemes in their time continuum.

Key words: dialectology, lexicology, Slavonian dialect, identity, traditional linguistic heritage

IRIS BROMAN

*Medicinski fakultet, Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku, Hrvatska /
Faculty of Medicine, J. J. Strossmayer University of Osijek, Croatia*

DOBROBIT LABORATORIJSKIH ŽIVOTINJA

Laboratorijske su životinje nasušna potreba biomedicinskih istraživanja, u smislu stjecanja jasnih i primjenjivih uvida u procese kao što su razvoj, starenje, bolesti, okoliš te zdravo i kvalitetno življenje.

Temelj procjene dobrobiti bilo koje životinje jest njeno zdravlje. Procjenjujući dobrobit, možemo pratiti izražavanje željenih izbora te životinje. Antropomorfiziranje životinja škodljivo je za obje strane. Etologija se bavi urođenim ponašanjem životinja, naslijeđenim, zoološki očekivanim, evolutivno utemeljenim. Formom ponašanja u laboratorijskim uvjetima, s mijenjanjem parametara i situacija, induciranjem ili ograničavanjem, bavi se bihevioristika. U namjeri da se poboljšaju uvjeti za dobrobit životinja u laboratorijima, svijet

je prozvaao nezaobilaznu patnju ili nelagodu koja se pokušava suzbiti koliko je to moguće. Globalno, kroz zakonodavstvo, razlikuje se nekoliko vidova patnje: blaga, umjerena, teška i nepovratna, koja nije bolna. Podjela je utemeljena na tri načela: smanjenje broja životinja, zamjena živih životinja organima već mrtvih životinja, leševima ili zamjenskom metodom, te metoda poboljšanja, odnosno zamjena pokusa na životinji tehničkim dostignućima organskih pokusa.

Ključne riječi: dobrobit laboratorijskih životinja, ponašanje, željeni izbor životinje

WELFARE OF LABORATORY ANIMALS

Laboratory animals are essential means of biomedical research in the capacity of gaining clear and applicable insight of processes such as development, aging, diseases, the environment, and healthy and quality life. In order to evaluate welfare of a certain animal, the animal must be healthy. Assessing welfare, we can follow the expression of preference. Anthropomorphising something that is not human is harmful for both parties. Ethology is engaged with innate animal behaviour, inherited, zoologically expected, evolutionary founded. Forms of behaviour by observing “in situ” or observing and placing the animal in different controlled situations by induced or some external form of constricted state are measured by behaviourists. In order to enhance laboratory animal welfare, the world addressed unavoidable suffering or discomfort that it is trying to reduce as much as possible. Globally, through legislation, suffering is divided into mild, moderate, severe and non-recovery, not necessarily involving pain. The division is based on three principles: reduction of the number of animals, replacement of living animals by the organs of already dead animals, corpses or substitution method, and the method of improvement, i.e. replacing animal experiments with the technical achievements of organic experiments.

Key words: welfare of laboratory animals, behaviour, preferred selection of animals

**MAJA BRUST NEMET¹,
VIKTORIJA LIVAJA BUDAIĆ²**

¹ *Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti, Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku, Hrvatska /*

Faculty of Education, J. J. Strossmayer University of Osijek, Croatia

² *Udruga »Dječja osječka kreativna kućica – DOKKICA«, Osijek, Hrvatska /
NGO "Osijek Children's Creative House – DOKKICA", Osijek, Croatia*

AKTIVNO OČINSTVO IZ UČENIČKE PERSPEKTIVE

Aktivna uključenost očeva u odgoj djeteta utječe na cjelokupni rast i razvoj djeteta, a o stilu odgajanja ovisi smjer utjecaja na pojedine aspekte djetetova života. Kako bi se ostvario što ravnopravniji položaj muškaraca i žena u društvu potrebno je podizati svijest javnosti o važnosti rodne uloge oca, poželjnom stilu odgajanja i uključivanju u sve aspekte obiteljskog života. Projekt udruge »Dječja osječka kreativna kućica – DOKKICA« *I tata je važan* pozitivan je primjer doprinosa zajednici koji je promovirao rodnu ravnopravnost i aktivno očinstvo. Rezultati istraživanja među 290 učenika iz deset osnovnih škola Osječko-baranjske županije pokazali su da učenici iz grada te nižih razreda procjenjuju očeve u većoj mjeri uključenima u odgoj, brigu o njima, kućanstvu te očeve višeg obrazovnog statusa percipiraju uključenijima u obiteljski život. Djevojčice procjenjuju svoje očeve popustljivijima u odnosu na mušku djecu, dok djeca koja žive u urbanim sredinama procjenjuju očeve u većoj mjeri autoritativnijima od djece koja žive u ruralnim sredinama, a djeca iz ruralnih sredina svoje očeve doživljavaju popustljivijima. Statistički se značajna razlika uočila u percepciji očeva kao autoritarnih s obzirom na sastav kućanstva te stupanj obrazovanja oca, odnosno što su obrazovaniji, češće imaju autoritativniji stil odgajanja. Utvrđena je povezanost češće uključenosti očeva u obiteljski život s autoritativnim odgojnim stilom očeva.

Ključne riječi: rodna ravnopravnost, rodna uloga oca, očeva uključenost i ponašanje, stil odgoja

ACTIVE FATHERHOOD FROM STUDENTS' PERSPECTIVE

The active involvement of fathers in the child's upbringing affects the overall growth and development of the child, and father's style of education conditions the direction of the influence on individual aspects of the child's life. In order to achieve a more equal position of men and women in society, it

is necessary to raise public awareness of the importance of the gender role of the father, the desirable style of education and inclusion in all aspects of family life. The project of the NGO "Osijek Children's Creative House – DOKKICA" *Dad Matters, too* sets a positive example of a contribution to community which promoted gender equality and active fatherhood. Research results conducted on 290 pupils from ten primary schools of the Osijek-Baranja County showed that the students from the city and the lower grades claimed that their fathers were more involved in upbringing, care, household chores, and the fathers of higher educational status were perceived as more involved in family life. Girls assessed their fathers as more indulgent compared to male children, children living in urban environments assessed their fathers as more authoritative than children living in rural environments, while children from rural surroundings assessed their fathers to be more indulging. A statistically significant difference was observed in the perception of fathers as authority figures regarding the household composition and the degree of the father's education, that is, the more educated ones more often have a more authoritative style of education. The connection between the involvement of fathers in family life and the fathers' authoritative educational style has been confirmed.

Key words: gender equality, gender role of father, father's inclusion and behaviour, parenting style

DEAN CIKOVAC

*Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti, Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku, Hrvatska /
Faculty of Education, J. J. Strossmayer University of Osijek, Croatia*

ODGOJ I OBRAZOVANJE KAO RAZVOJ MORALNE SVIJESTI

Razvoj moralne svijesti kao svrhe odgojno-obrazovne izgradnje moralnog karaktera predstavlja ključni moment za suočavanje s etičkim i bioetičkim problemima današnjice. Uvodnim prikazivanjem razlika u tradicionalnom i suvremenom shvaćanju pristupa moralnom odgoju izlaganje će se usmjeriti na prezentiranje razvojnih promjena u teorijskim pristupima poučavanju moralnosti. Problematiziranjem nedostatne zastupljenosti moralnog odgoja unutar nacionalnog obrazovnog sustava uže će se razmotriti pitanja odgovornosti, relativizma i kompetencija za razvoj moralnog karaktera nastavnika i učenika

te sukladno zaključcima implicirati mogući ishodi kao i problemi kojima je potrebno pristupiti. Njihovo rješavanje može u bitnom smislu utjecati na razvoj moralne svijesti pojedinca kao i samog društva te time odrediti dispozicije za suočavanje s etičkim i bioetičkim problemima današnjice.

Ključne riječi: moral, relativizam, odgovornost, kompetencije, obrazovanje

* Rad će biti prezentiran kao poster.

EDUCATION AS A DEVELOPMENT OF MORAL CONSCIOUSNESS

The development of moral consciousness as the purpose of educational building of moral character represents a key moment for dealing with the ethical and bioethical problems of today. By introducing the differences in the traditional and contemporary understanding of access to moral education, the presentation will focus on presenting developmental changes in theoretical approaches to teaching morality. By addressing the inadequate representation of moral education within the national education system, the issues of responsibility, relativism and competence for the development of moral character of teachers and students will be considered. Conclusions will imply possible outcomes as well as problems that need to be addressed. Their resolution can, in essence, affect the development of the moral consciousness of an individual as well as society itself, and thus determine dispositions to face the ethical and bioethical problems of today.

Key words: morality, relativism, responsibility, competence, education

* The paper will be presented as a poster.

ANTO ČARTOLOVNI

*Hrvatsko katoličko sveučilište, Zagreb, Hrvatska /
Catholic University of Croatia, Zagreb, Croatia*

ULOGA FILOZOFIJE I ETIKE U DOBA UMJETNE INTELIGENCIJE

Ubrzani tehnološki razvoj u domeni informacijskih tehnologija gura nas u jedno novo doba koje će prvenstveno biti okarakterizirano umjetnom inteligencijom. Ovakav razvoj često je popraćen različitim distopijskim slikama po kojima će zapravo umjetna inteligencija zavladati ne samo čovjekom već i cjelokupnim svijetom. Većina će se ljudi složiti, poučena iskustvom iz povijesti bioetike, da ovakvo distopijsko poimanje ne doprinosi ničemu, nego zapravo na neki način može biti kontraproduktivno i kreirati rascjep između društva i društvenih vrijednosti te onih koji kreiraju tehnologiju. To nije slučaj kod umjetne inteligencije, već je na neki način potaklo na razmišljanje i potragu čovjeka za vlastitim identitetom, pripadnošću i moralnim vrijednostima koje mu pripadaju. Stoga izazovi koji dolaze s umjetnom inteligencijom propituju što znači biti čovjek, koje su to moralne vrijednosti koje ga krase. Društvo postaje svjesno da odgovor na takvo pitanje može pronaći jedino u filozofiji i etici, pridajući im izričitu pažnju i navodeći ih kao najvažnije vještine četvrte industrijske revolucije.

Ključne riječi: filozofija, etika, umjetna inteligencija, četvrta industrijska revolucija

THE ROLE OF PHILOSOPHY AND ETHICS IN THE ERA OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE

The accelerated technological development in the field of information technologies has brought us in a new era, which will be mostly represented by artificial intelligence. This development has been followed mainly by the various dystopic pictures where artificial intelligence will not only enslave humans but will conquer the entire world. Most people would agree, taught by the history of bioethics, that this dystopic representation does not contribute to anything, but actually in some way it may become even counterproductive and create a divide between the society and social values, and the ones that develop this technology. This is not the case with artificial intelligence, because it has stimulated human to rethink and pursue his own identity, belonging and moral values. Therefore, the challenges coming with artificial intelligence question

what it means to be human, and what his held moral values are. The society becomes aware that the answer to this question can only be found in philosophy and ethics, giving them explicit attention by mentioning them as the most important skills of the fourth industrial revolution.

Key words: philosophy, ethics, artificial intelligence, fourth industrial revolution

BRUNO ĆURKO

*Filozofski fakultet, Sveučilište u Splitu, Hrvatska /
Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Split, Croatia*

RADIONICA »ANUŠKA, SREDOZEMNA MEDVJEDICA«

Radionica »Anuška, sredozemna medvjedica« dio je programa *Pogled u vlastito mišljenje*. Navedeni program Udruga »Mala filozofija« provodi u školama od 2008. godine. Program je 2010. godine osvojio drugo mjesto za kreativni i inovativni edukacijski program na Godišnjim danima kreativnosti i inovativnosti u organizaciji Udruge »Mrak«. 2011. godine program je osvojio nagradu »Uključi se!« za doprinos pozitivnoj društvenoj promjeni. Program i dijelovi programa provodili su se u desetak zemalja Europe i u Južnoj Koreji.

U radionici »Anuška, sredozemna medvjedica« kroz dobro usmjerena pitanja djeca reflektiraju o svome odnosu prema prirodi, naročito moru, obali i morskim živim bićima. Kroz sokratski dijalog djeca promišljaju i raspravljaju o zagađenju okoliša te svome odnosu prema životinjama i okolišu. Nakon radionice bit će prikazana dva europska projekta koja su na različite načine povezana s bioetičkom problematikom. Prvi je projekt *Bioethical Education and Attitude Guidance for Living Environment – BEAGLE* (Erasmus Plus KA2), u kojem se planiraju kreirati edukativni materijali i kurikulum za rano bioetičko obrazovanje. Drugi je projekt *Historical Castle Parks – HICAPS* i financiran je iz programa Interreg Central Europe. U *HICAPS*-u su, među ostalim, kreirane radionice/staze koje će biti implementirane u osam parkova u Italiji, Hrvatskoj, Sloveniji i Poljskoj, čime će se pokušati pobuditi senzibilitet prema prirodi.

Ključne riječi: bioetička edukacija, sokratski dijalog, zaštita okoliša

“ANUŠKA, THE MEDITERRANEAN MONK SEAL” WORKSHOP

The “Anuška, the Mediterranean Monk Seal” workshop is part of the program *A Look at One’s Own Thinking*. The Croatian NGO “Petit Philosophy” is implementing this program in schools since 2008. In 2010, this program won the second place for a creative and innovative education program at the Annual Days of Creativity and Innovation, organised by the Croatian NGO “Mrak”. In 2011, *A Look at One’s Own Thinking* won the “Join!” award for contributing to a positive social change. The program and parts of the program were conducted in a dozen countries of Europe and in South Korea.

In the “Anuška, the Mediterranean Monk Seal” workshop children reflect upon their relationship with nature, especially the sea, the coast and the marine living beings. Through Socratic dialogue, children are considering and discussing environmental pollution, their relationship with animals and the environment. After the workshop, two European projects will be presented. Both projects are related to bioethical issues. The first project is *Bioethical Education and Attitude Guidance for the Living Environment – BEAGLE* (Erasmus Plus KA2), which is designed to create educational materials and a curriculum for early bioethical education. The other project, funded by the Interreg Central Europe program, is *Historical Castle Parks – HICAPS*. In HICAPS, among others, workshops/paths were created, which will be implemented in eight parks in Italy, Croatia, Slovenia, and Poland, with the main aim of stimulating sensibility towards nature.

Key words: bioethical education, Socratic dialogue, environment protection

DEJAN DONEV¹, TRAJČE STOJANOV²

¹ *Filozofski fakultet, Sveučilište sv. Ćirila i Metoda u Skopju, Makedonija / Faculty of Philosophy, Ss. Cyril and Methodius University of Skopje, Macedonia*

² *Fakultet za obrazovne znanosti, Sveučilište Goce Delčeva u Štipu, Makedonija / Faculty of Educational Sciences, Goce Delčev University of Štip, Macedonia*

MOGUĆNOST UVOĐENJA (BIO)ETIČKE EDUKACIJE U SREDNJE ŠKOLE I NA FAKULTETE U MAKEDONIJI

Danas je bioetika vrlo važno i kompleksno polje promišljanja i djelovanja. Snažno kucajući na naša vrata, mnogi problemi povezani sa zdravljem, zagađenje okoliša, nasilje, sukobi, ljudska indolencija, kriminalna djela te loša ponašanja raznih vrsta dovode u pitanje opstanak čovječanstva. Svi ti problemi zahtijevaju ozbiljno i brzo ljudsko djelovanje. Iz tog je razloga važno upoznati sve ljude s bioetičkom edukacijom.

U ovom izlaganju autori se bave problematikom uvođenja etičke i bioetičke edukacije u školski sustav u Makedoniji. Nudi se kratki pregled trenutnog stanja u tom polju te se nastoji kontekstualizirati neke teorijske pristupe etičkoj i bioetičkoj edukaciji. Glavna je teza da etička i bioetička edukacija na osnovnoj razini treba biti organizirana kao moralna edukacija, dok na razini srednjoškolske i fakultetske nastave treba pristupiti putem kritičkog mišljenja kao najprimjerenijeg za taj uzrast.

Ključne riječi: bioetika, edukacija, etika, srednja škola, fakultet

POSSIBILITY OF IMPLEMENTING (BIO)ETHICAL EDUCATION IN SECONDARY SCHOOLS AND FACULTIES IN MACEDONIA

Today bioethics is a very important and complex field of thinking and activity. Knocking strong on our doors, many problems of health, environmental pollution, violence, conflicts, human indolence, criminal deeds, as well as bad behaviours of different kinds, come to the core of humankind. All these problems require a serious and rapid human action. That is why it is very important to introduce bioethical education to all people.

This paper is dealing with the issue of implementing ethical and bioethical education in the Macedonian school system. It offers a brief review of the activities in this field so far, and it attempts to contextualize some theoretical approaches for ethical and bioethical education. The main thesis is that at the basic level ethical and bioethical education should be organised as moral edu-

cation, but at the level of secondary school and faculty teaching, the approach should be through critical thinking as the most appropriate for that age.

Key words: bioethics, education, ethics, secondary school, faculty

SNJEŽANA DUBOVICKI, MARTA BUDIĆ

Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti, Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku, Hrvatska /

Faculty of Education, J. J. Strossmayer University of Osijek, Croatia

ODGOJNA ULOGA PEDAGOŠKE RADIONICE

U posljednjih dvadesetak godina pedagogija neprestano upozorava na krizu odgoja, ali i narušeni sustav vrijednosti koji je sve prisutniji među mladima koje smatramo budućim nositeljima našega društva. Velika očekivanja stavljena su na odgojno-obrazovne institucije samim time što mladi ljudi sve više vremena borave u njima (izravno i/ili neizravno putem suvremenih *online*-alata i *online*-nastave) pa uloga navedenih institucija u većoj mjeri nego prije treba biti usmjerena odgajanju, a ne samo obrazovanju. Suvremenome je čovjeku, više nego ikada, potreban povratak etičnosti te novim starim vrijednostima među kojima je odgoj primaran (Vukasović, 2003).

Ukoliko odgoj shvatimo kao proces koji pomaže samoaktualizaciji, a samoaktualizaciju doživljavamo kao proces koji se događa na vrhuncu naših sposobnosti, vidljivo je kolika se uloga, u tom kontekstu, pridaje kreativnosti. Unošenjem kreativnih aktivnosti u nastavu unapređujemo nastavni proces te omogućujemo studentima usvajanje poželjnih vrijednosti koje utječu na odgoj (Dubovicki, 2016). Promatrajući ovu problematiku kroz nastavni proces, bilo nam je važno istražiti doprinosi li pedagoška radionica poticanju odgojne funkcije nastave. Pedagošku smo radionicu izdvojili iz ostalih socijalnih oblika iz tog razloga što sudjelovanje u njoj podjednako utječe na osjetilne, emocionalne i moralne funkcije svih sudionika nastavnoga procesa (a ne samo na intelektualne), koje su nam bile važne za istraživanje odgojne uloge.

Ključne riječi: kreativnost, nastava, odgoj, pedagoška radionica

THE UPBRINGING ROLE OF THE PEDAGOGY WORKSHOP

Over the last twenty years, pedagogy has constantly been warning us of the crisis of education, but also of the disrupted value system that is increasingly present among the young people considered to be the future bearers of our society. There are great expectations of educational institutions since young people spend more and more time in those institutions (directly and/or indirectly through modern online tools and online teaching), so the role of these institutions needs to be focused more on upbringing, not just on education. The modern man needs, more than ever, the return of ethics and new old values, among which upbringing is of primary concern (Vukasović, 2003).

If we understand upbringing as a process that helps self-actualization, and self-actualization is perceived as a process that takes place at the peak of our abilities, it is apparent how significant a role, in that context, is given to creativity. By introducing creative activities in teaching, we are improving the teaching process and allowing students to adopt desirable values that affect their upbringing (Dubovicki, 2016). By looking at this issue through the teaching process, it was important to investigate whether the pedagogy workshop contributes to encouraging the upbringing function of teaching. We have distinguished the pedagogy workshop from other social forms because participation in it equally affects the sensory, emotional and moral functions of all the participants in the teaching process (and not just intellectual ones) that were important in the research of the role of upbringing.

Key words: creativity, teaching, upbringing, pedagogy workshop

VJEKOSLAV GALZINA, VALENTINA MIRKOVIĆ

Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti, Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku, Hrvatska /

Faculty of Education, J. J. Strossmayer University of Osijek, Croatia

PITANJE KORIŠTENJA SUČELJA ČOVJEK–RAČUNALO U TEHNIČKOM I INFORMATIČKOM OBRAZOVANJU

Razvoj tehnologije prati potreba pojedinaca, ali i društva u cjelini, za edukacijom. Nove tehnologije traže i nova sučelja čovjek–stroj te su potrebna i nova rješenja kako efikasno obučiti korisnike. Na primjeru neinvanzivne BCI tehnologije koja se intenzivno razvija posljednjih par desetljeća razmotrit

ćemo pitanja koja sa sobom povlači korištenje ove i ovakvih tehnologija. Kako je trenutno stanje razvoja, koji je potencijalni smjer razvoja te koja etičke nedoumice nosi ova i slične tehnologije?

Ključne riječi: tehničko i informatičko obrazovanje, sučelje čovjek–stroj, sučelje mozak–računalo, etika

THE ISSUE OF USING A HUMAN–COMPUTER INTERFACE IN TECHNICAL AND INFORMATICS EDUCATION

The development of technology follows the needs of individuals, but also of the society as a whole, for education. New technologies are also looking for new human–machine interfaces, and new solutions are needed as well to efficiently train users. In the example of non-invasive BCI technology that has been on the rise for the last couple of decades, we will consider the issues that arose with the use of this and such technologies. What is the current state of development, what is a possible direction of development, and which ethical doubts does this and similar technologies carry?

Key words: technical and informatics education, human–machine interface, brain–computer interface, ethics

MARIJA HEFFER

*Medicinski fakultet, Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku, Hrvatska /
Faculty of Medicine, J. J. Strossmayer University of Osijek, Croatia*

TEHNOLOŠKA ZAKRPA ZA NEPRILAGOĐENOST ODGOJNOG I OBRAZOVNOG SUSTAVA NA DJELOVANJE UNUTAR KRITIČNIH RAZVOJNIH RAZDOBLJA ZA LJUDSKI MOZAK

Koliko okoliš, a ne geni, određuje ishod obrazovanja dokazuje otkriće fenomena »kritičnog razdoblja« u kojemu treba doći do izlaganja određenoj vrsti podražaja kako bi se razvilo odgovarajuće ponašanje. Razvoj govora ima poznate razvojne okvire za usvajanje fonema, gramatike, semantike i vokabulara. Dijete spontano savlada maternji jezik do osme godine života, a bez izloženosti jeziku do desete godine života razvoj izostaje. Usvajanje drugog jezika nakon

kritičnog razdoblja dovodi do tipičnih iskrivljenja. Naprotiv, ako drugi jezik savladavamo prije kraja kritičnog razdoblja i od izvornog govornika, bit će tečan kao maternji jezik. Genetski svi imamo sposobnost tečnog savladavanja više jezika, no nerazumijevanje razvojnog ograničenja onemogućava razvoj individualnih potencijala.

Dodatna otežavajuća okolnost jest statistička priroda učenja – broj ispravnih ponavljanja. Zato postoji oskudica predanih učitelja koji vrhunski vladaju vještinom koju podučavaju. Moderna tehnologija i kultura otvorenih izvora nastoje tome doskočiti.

Ključne riječi: kritična razdoblja, razvoj mozga, jezik, web-učenje

TECHNOLOGICAL PATCH FOR INCAPACITY OF UPBRINGING AND EDUCATION SYSTEM TO WORK WITHIN CRITICAL DEVELOPMENT PERIODS FOR HUMAN BRAIN

How much the environment, rather than the genes, determines the outcome of education proves the discovery of the “critical period” phenomenon in which a particular type of stimulation should emerge in order to develop the proper behaviour. Speech development has well-known developmental frameworks for adopting phoneme, grammar, semantics and vocabulary. A child spontaneously masters the mother tongue up to the age of eight, while without exposure to language up to the age of ten, development is absent. Adopting another language after the critical period leads to typical distortions. On the contrary, if the other language is mastered before the end of the critical period and from a native speaker, it will be as fluent as the mother tongue. Genetically, we all have the ability to master multiple languages, but the lack of understanding of the development constraint prevents the development of individual potentials.

An additional aggravating circumstance is the statistical nature of learning – the number of correct repetitions. That is why there is a shortage of dedicated teachers who master the skills they teach. Modern technology and open-source culture strive to resolve this.

Key words: critical periods, brain development, language, web learning

IVANA IVANČIĆ MEDVED

*Srednjoškolski đački dom, Osijek, Hrvatska /
High School Dormitory, Osijek, Croatia*

MARKO AURELIJE – MISLI I KVALITETA ŽIVOTA

U težnji za idealom savršenog života prije svega moramo sustavno raditi na vlastitom usavršavanju. To usavršavanje ostvaruje se radom na sebi te odgojem i obrazovanjem. Suvremena razmišljanja suočavaju nas s krizom odgoja i obrazovanja. U kojemu se kontekstu ta kriza ogleda, je li ona na osobnoj ili društvenoj razini ili je pak problem uzajaman i međuovisan? Slijedom nam se nameće i suvremena sintagma – kvaliteta života, koja se smatra subjektivnim pokazateljem zadovoljstva, odnosno nezadovoljstva životom pojedinca u vrednovanju uspješnosti u ostvarivanju vlastitih potreba. Stoga ćemo u radu pokušati prikazati što čini ideal savršenog života kroz tumačenje vrlina u djelu Marka Aurelija ili – kako su ga stoici nazivali – znanost o čestitom životu, a samim time i postizanje pozitivnog subjektivnog vrednovanja kvalitete života, odnosno zadovoljstva.

Ključne riječi: vrline, usavršavanje, kvaliteta života, zadovoljstvo

MARCUS AURELIUS – THOUGHTS AND THE QUALITY OF LIFE

In the pursuit of the ideal of a perfect life, firstly we need to work systematically on our personal development. This development is achievable through improving yourself and education. Contemporary reflections confront us with a crisis of education. In which context is this crisis manifested, is it on a personal or social level, or is it an issue which is mutual and interdependent? The consequence is the contemporary phrase “the quality of life”, which is considered as the subjective indicator of satisfaction and dissatisfaction in the life of an individual in evaluating success in achieving personal needs. In this paper, therefore, we will attempt to present the ideal of a perfect life by interpreting the virtues in the work of Marcus Aurelius or – as the Stoics called it – the science on an honest life, therefore achieving the positive subjective evaluation of the quality of life, i.e. satisfaction.

Key words: virtues, perfection, quality of life, satisfaction

LUKA JANEŠ

*Sveučilišni centar za integrativnu bioetiku, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
University Centre for Integrative Bioethics, University of Zagreb, Croatia*

IMPLEMENTIRANJE BIOETIČKOG SENZIBILITETA U SUSTAV RANOG OBRAZOVANJA KAO TEMELJ ZAŠTITE I OČUVANJA MENTALNOG ZDRAVLJA

U izlaganju će se prezentirati osnovne metodološke crte projekta implementacije bioetičkog senzibiliteta u sustav ranog obrazovanja, uz teleološki fokus na vezi između bioetičkog odgoja i prevencije razvoja mentalnih poteškoća u djece i odraslih.

Ključne riječi: bioetički senzibilitet, odgoj, obrazovanje, okoliš, mentalno zdravlje

IMPLEMENTING BIOETHICAL SENSIBILITY IN THE EARLY EDUCATION SYSTEM AS A BASIS FOR THE PROTECTION AND PRESERVATION OF MENTAL HEALTH

The presentation will demonstrate basic methodological lines of the project of implementation of bioethical sensitivity in the early education system, with a teleological focus on the connection between bioethical education and the prevention of mental disorder development in children and adults.

Key words: bioethical sensibility, upbringing, education, environment, mental health

HRVOJE JURIĆ

*Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia*

ZNANJE I MORALNOST U BIOETIČKOM OBRAZOVANJU I ODGOJU

U kakvom su odnosu znanje i moralnost? Vodi li upoznavanje sa činjenicama i razumijevanje problema nužno ispravnom djelovanju? Je li moralna vršina nužno karakteristika dobra znanstvenika te mudra i razborita čovjeka? Što uopće znači znanje, a što moralnost? To su pitanja koja zaokupljaju filozofiju

otkako se sustavno promišlja i raspravlja o moralnoj problematici pod imenom etike. Slična pitanja pojavljuju se i u raspravama o obrazovanju i odgoju, primjerice: je li obrazovanje nužno usmjereno na odgoj ili, općenitije, u kojoj mjeri ono teorijsko određuje i treba određivati ono praktičko? S porastom znanja u pogledu količine, kompleksnosti i ubrzanja njegove proizvodnje, kao i s novim moralnim imperativima koje artikulira prvenstveno bioetika, stara pitanja o odnosu znanja i moralnosti postavljaju se na nov način, tako da se u odgovaranju na njih više ne možemo osloniti samo na klasične teorije i autore.

Ključne riječi: znanje, moralnost, obrazovanje, odgoj, etika, bioetika

KNOWLEDGE AND MORALITY IN BIOETHICAL EDUCATION AND UPBRINGING

What is the relationship between knowledge and morality? Does getting acquainted with the facts and understanding the problems necessarily lead to the right actions? Is moral virtue necessarily an attribute of a good scientist and a theoretically and practically wise man? What do knowledge and morality actually mean? These are the questions that have occupied philosophy since the beginnings of systematic thinking and discussion on moral issues under the title of ethics. Similar questions are also emerging in the discussions on education and upbringing, for instance: Is education necessarily directed towards upbringing, or more generally, to what extent does the theoretical determine and should determine the practical? With the growth of knowledge in terms of quantity, complexity and acceleration of its production, as well as with the new moral imperatives articulated primarily by bioethics, the old questions on the relationship between knowledge and morality are being posed in a new way, so that classical theories and authors can no longer be a sole foothold for giving the proper answers.

Key words: knowledge, morality, education, upbringing, ethics, bioethics

ŽELJKO KALUĐEROVIĆ

*Filozofski fakultet, Univerzitet u Novom Sadu, Srbija /
Faculty of Philosophy, University of Novi Sad, Serbia*

BIOETIKA, VASPITANJE I OBRAZOVANJE

Proces širenja naučnih i tehničkih dostignuća je antropološki fenomen koji je teško zaustavljiv, jer je to, takoreći, ontološka odrednica kojom nastupa savremeni čovek. Pred društva, naročito u proteklom i ovom stoleću, postavlja se zahtevan zadatak balansiranja između naučne slobode istraživanja i čuvanja socijalnih normi i vrednosti. Autor je na stanovištu da postojeća, pretežno heteronomna ograničenja, iako potrebna, nisu dovoljna ukoliko kod samih naučnika ne bude razvijana svest da treba da slede opšta humanistička moralna načela i načela naučne kritičnosti. Konačno, u ambivalentnom dobu snaženja socijalnih i tehničko-tehnoloških efekata nauke, neophodno je bioetički kodifikovati pitanje društvene odgovornosti naučnika, koje zbog njegove adekvatne interiorizacije treba biti integralni deo njihovog vaspitanja i obrazovanja od najranijih dana.

KLjučne reči: nauka, tehnika, sloboda, odgovornost, društvo, vrednosti, bioetika, vaspitanje, obrazovanje

BIOETHICS, UPBRINGING AND EDUCATION

The process of spreading scientific and technical achievements is an anthropological phenomenon that is difficult to stop, because this is, as it were, the ontological determinant of the modern man. Societies, especially over the past two centuries, have been facing the challenging task of balancing between the scientific freedom of research and the preservation of social norms and values. The author is of the opinion that the existing predominantly heteronomous constraints, although necessary, are not sufficient if the scientists themselves do not develop awareness that they should follow general humanistic moral principles and principles of scientific criticality. Finally, in the ambivalent period of strengthening the social and technical-technological effects of science, it is necessary to bioethically codify the issue of social responsibility of scientists, which due to its adequate internalisation should be an integral part of their upbringing and education from the earliest days.

Key words: science, technology, freedom, responsibility, society, values, bioethics, upbringing, education

IVICA KELAM

Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti, Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku, Hrvatska /

Faculty of Education, J. J. Strossmayer University of Osijek, Croatia

FILANTROKAPITALIZAM – ODGOJ I OBRAZOVANJE PO MJERI BILLA GATESA

Neoliberalna mantra o državi kao lošem gospodarstvu u upravljanju javnim sustavima poput zdravstva i školstva, te sustavno smanjivanje njihova financiranja, dovodi do toga da velike dobrotvorne organizacije zamjenjuju državne institucije kao pružatelje socijalnih usluga. Zbog svoje veličine, financijske moći i političkog utjecaja filantropkapitalisti poput Billa Gatesa uspješno nameću svoju viziju rješavanja globalnih problema, pri čemu naglasak stavljaju na saniranje posljedica, a ne na uklanjanje uzroka. Ovo je posebno vidljivo u kreiranju obrazovne politike SAD-a. Nameće se vizija obrazovanja za tržište, kroz postupnu privatizaciju obrazovnog sustava uvođenjem vaučera i čarterškola. Društvene i humanističke znanosti postupno nestaju iz obrazovnih kurikuluma jer predstavljaju smetnju u odgoju i obrazovanju budućih naraštaja poslušnih radnika i bezumnih potrošača. Stoga je nužno u fokus bioetičkih rasprava uključiti i djelovanje filantropkapitalista poput Billa Gatesa. U radu ćemo, kroz bioetičku analizu djelovanja Zaklade Billa i Melinde Gates i drugih zaklada na području obrazovnih politika u SAD-u, ukazati na poguban utjecaj tih politika na budućnost javnog obrazovnog sustava, ne samo u SAD-u već i šire, jer se slične ideje polako uvlače i u hrvatski odgojno-obrazovni sustav.

Ključne riječi: filantropkapitalizam, Bill Gates, odgoj i obrazovanje, tržište, bioetika

PHILANTHROCAPITALISM – EDUCATION TAILORED TO BILL GATES

The neoliberal mantra of the state as a poor governor in managing public systems such as healthcare and education, and a systematic reduction of their funding leads to the fact that large charities replace state institutions as providers of social services. Due to its size, financial power, and political influence, philanthropcapitalists such as Bill Gates successfully impose their vision of global problem-solving, focusing on the consequences rather than removing the causes. This is particularly noticeable in creating US education policy. A vision of education for the market is systematically imposed and, at the

same time, privatisation of the education system by introducing vouchers and charter schools is gradually implemented. Social sciences and the humanities gradually disappear from the educational curricula, since they represent an obstacle in the education of future generations of obedient workers and mindless consumers. Therefore, to understand this problem, we need to include the philanthropic activity of philanthrocapitalists, such as Bill Gates, in bioethical focus. In this paper, through a bioethical analysis of the activities of the Bill and Melinda Gates Foundation and other foundations in the area of education policy in the United States we will point to the deleterious effects of these policies on the future of the public education system, not only in the United States but also elsewhere, since similar ideas are slowly getting into the Croatian education system.

Key words: philanthrocapitalism, Bill Gates, education and upbringing, market, bioethics

ZORAN KOJČIĆ

*Srednja škola Dalj, Dalj, Hrvatska /
Dalj High School, Dalj, Croatia*

CJELOŽIVOTNA BRIGA O SEBI

U Platonovom *Alkibijadu* nalazimo prve naznake važnosti izraza »briga o sebi«, no tek nam Michel Foucault objašnjava što bi ta briga o sebi podrazumijevala u suvremenoj etici, gdje nužno stoji u odnosu prema Drugom. U okviru performativne metode filozofskog savjetovanja briga o sebi je cjeloživotni proces različitih praksi koje nam pomažu u učenju o subjektu i kao takva postaje dijelom *biosofije* ili umijeća vođenja mudrog života.

Za Foucaulta subjekt koji prolazi kroz prakse upoznavanja sebe jest ujedno i etički subjekt, a onaj koji vodi brigu o sebi na taj način dolazi i do upoznavanja sebe. Učeći o sebi, subjekt se razvija i napreduje u životu. Platon tvrdi da se to može jedino u posebnom odnosu prema Drugom koji nas propituje i testira. Kroz filozofski dijalog subjekt sebe obrazuje i upoznaje – a za taj odnos nikada nije kasno te on traje cijeloga života, tvrdi Foucault. Suvremene prakse filozofskog savjetovanja mogu nam pružiti alate koji će nam pokazati upravo na koji način bioetika i biosofija doprinose cjeloživotnom učenju i obrazovanju pojedinca.

Ključne riječi: biosofija, briga o sebi, filozofsko savjetovanje, filozofski dijalog

LIFELONG CARE OF THE SELF

In Plato's *Alcibiades* we can find first implications on the importance of the notion of "care of the self", but it is in Michel Foucault that we find an explanation of what that term means for contemporary ethics, where it stands in relation to the Other. Within the performance method of philosophical counselling, the *care of the Self* is a lifelong process of different practices which help us learn about the subject, thus becoming a part of *biosophy*, or the art of leading a wise life.

For Foucault, the subject which engages in these practices of knowing the self is at the same time the ethical subject, since by taking care of the self, one also knows the self. By learning about the self, the subject develops and progresses in life. Plato claims that this is only possible in a relationship toward the Other who questions and examines us. Through philosophical dialogue the subject knows the self and educates the self – and it is never too late to engage in this practice, and it lasts for a lifetime, says Foucault. Contemporary practices in philosophical counselling offer us the tools which will show in what ways bioethics and biosophy could contribute to a lifelong learning and education of the individual.

Key words: biosophy, care of the self, philosophical counselling, philosophical dialogue

TOMISLAV KRZNAR

*Učiteljski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Teacher Education, University of Zagreb, Croatia*

O ULOZI (NASTAVE) FILOZOFIJE U OBRAZOVANJU ODGOJITELJA/ICA

Ovo izlaganje ima dvije dimenzije, prvu, filozofijsko propitivanje uloge (nastave) filozofije u okviru odgojiteljskih studija, i drugu, prikazivanje dijela rezultata istraživanja provedenih u tri manja projekta (sveučilišne potpore) u kojima su istraživani problemi ocrtani u prvoj spomenutoj dimenziji. Vezano uz prvu dimenziju, temeljno određenje od kojeg krećemo je to da nije primarno riječ o nastavi filozofije u klasičnom obliku kako se ona pojavljuje u »ne-filozofskim« studijskim smjerovima, nego je radije riječ u ulozu same filozofije u »izgradnji« slobodnih, kritičkih i propulzivnih pojedinaca/ki u okrilju, za društvo iznimno značajne, profesije – odgojiteljstva. Nema dvojbe da upra-

vo filozofija, sukladno svojem emancipatorskom i refleksivnom potencijalu, može u značajnoj mjeri pridonijeti »oblikovanju« kompetentnih odgojitelja i odgojiteljica. Vezano uz prikaz rezultata istraživanja triju problemskih područja: dijaloga, odnosa prema životu, konkretno bioetičkim temama, i problematici odnosa između spolova. Smatramo da su sva tri područja od iznimne važnosti kako za izgradnju novih konstrukcija znanja, posebno kao doprinos izgradnji profesije odgojiteljstva, tako i za oživljavanje zaboravljenog »razloga« postojanja svakog obrazovnog sustava, a to je obrazovanje čovjeka u cjelini, a ne samo ispunjavanje neke društvene svrhe.

Ključne riječi: filozofija, odgojiteljstvo, dijalog, refleksivnost, obazrivost, orijentacijsko znanje

ON THE ROLE OF (TEACHING) PHILOSOPHY IN THE EDUCATION OF PRESCHOOL EDUCATORS

This presentation has two dimensions, the first, philosophical questioning of the role of (teaching) philosophy within preschool educational programs, and the second, showing some of the results of a research conducted in three smaller projects (university grants) which investigated the problems outlined in the first mentioned dimension. Concerning the first dimension, the fundamental definition from which we start is the following: it is not primarily about the teaching of philosophy in classical form as it appears in “non-philosophical” study programs, but rather it is a deliberation on the role of philosophy itself in “developing” free, critical and propulsive individuals, within a profession of utmost importance for society – preschool education. There is no doubt that philosophy in accordance with its emancipatory and reflective potential can significantly contribute to the “formation” of competent educators. Concerning the second dimension, in this presentation we will focus on the results of the research of three problem areas: dialogue, relationship to life, specifically bioethical topics, and issues of gender relations. We believe that all three areas are of utmost importance, both for developing new constructions of knowledge, and as a contribution to building the profession of preschool education. Beyond that, these topics are important for a revival of the forgotten “reason” of the existence of each educational system, namely education of human as a whole and not just the fulfillment of some social purpose.

Key words: philosophy, preschool education, dialogue, reflexivity, consideration, orientation knowledge

VALENTINA MAJDENIĆ, IVKA SARATLIJA

Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti, Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku, Hrvatska /

Faculty of Education, J. J. Strossmayer University of Osijek, Croatia

SLIKOVNICE I ILUSTRIRANE KNJIGE ZA DJECU MLAĐE ŠKOLSKE DOBI U SVRHU EKOLOŠKOG ODGOJA

Ekološki odgoj dobiva sve više na značenju ne samo zbog trošenja prirodnih izvora nego i zbog zagađivanja okoline. Cilj ekološkog odgoja nije samo znanje, odnosno niz činjenica koje dijete treba naučiti o okolišu, nego i izgradnja ispravnih stavova i pozitivnog odnosa prema okolišu. Za razvoj ekološke svijesti važno je baviti se i književnošću. Povezivanje književne umjetnosti i ekološkog odgoja i naobrazbe moguće je ostvariti na tri razine: na najnižoj, nešto višoj i najvišoj razini. Na najnižoj se razini pojavljuju slikovnice i ilustrirane dječje knjige koje ekološke teme obrađuju više sa spoznajnog, a manje ili gotovo nikako s poetskoga gledišta. Upravo zbog toga ih se i naziva spoznajnim tipom slikovnica, odnosno ilustriranih knjiga za djecu. Cilj je ovog rada opisati slikovnice ekološke tematike te analizirati funkcije pojedine slikovnice. Odabrano je devet slikovnica, a to su: *Sunčica upoznaje činčilu*, *Brdo na kraju grada*, *Priroda priča...*, *Nauči poštivati prirodu uz kravicu Šaricu*, *Zatvori vodu!*, *Zraka trebam, hitno!*, *Pismo iz Zelengrada*, *Drvo ima srce* te *Modra uvala*.

Ključne riječi: slikovnica, ilustrirana knjiga, ekološki odgoj

PICTURE BOOKS AND ILLUSTRATED BOOKS FOR YOUNGER SCHOOL-AGE CHILDREN AIMED AT ECOLOGICAL EDUCATION

Environmental education is becoming more and more significant not only because of the consumption of natural resources but also because of environmental pollution. The objective of ecological education is not just knowledge, or a series of facts that a child needs to learn about the environment, but also the building of the right attitudes and a positive relationship toward the environment. It is important to deal with the development of ecological consciousness also with literature. The association between literary art and ecological education and training can be achieved at three levels: at the lowest, slightly higher, and the highest level. At the lowest level, there are picture books and

illustrated children's books that deal with ecological topics more from a cognitive and less or not at all from a poetic point of view. That is why they are called the cognitive type of picture books or illustrated books for children. The aim of this paper is to describe picture books with ecological themes and to analyse the functions of individual picture books. Nine picture books were selected: *Sunčica upoznaje činčilu*, *Brdo na kraju grada*, *Priroda priča ...*, *Nauči poštivati prirodu uz kravicu Šaricu*, *Zatvori vodu!*, *Zraka trebam, hitno!*, *Pismo iz Zelengrada*, *Drvo ima srce*, and *Modra uvala*.

Key words: picture book, illustrated book, environmental education

MILE MARINČIĆ¹, TATJANA TROŠT BOBIĆ²

¹ *Visoka škola Ivanić-Grad, Hrvatska /*

Polytechnic of Ivanić-Grad, Croatia

² *Kineziološki fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /*

Faculty of Kinesiology, University of Zagreb, Croatia

BIOETIKA U NASTAVI U FIZIOTERAPIJI I SESTRINSTVU

Zanimanje za etičke i bioetičke teme u društvu uvijek je prisutno. Međutim, postavlja se pitanje na koji se način javnosti prezentiraju etički i bioetički problemi širokoga spektra, počevši od pitanja vezanih uz zdravlje, medicinu, tehniku i tehnologiju, genetiku, pa do pitanja vezanih uz ekonomiju i politiku. Ukoliko se u različitim poljima društvenog života bude o etičko-bioetičkim temama govorilo bez sustavne metodološke pripreme, lako se može upasti u zamku govora o etikama i bioetikama koje će biti prezentirane na način kako to nekom u određenom trenutku bude odgovaralo. Kad govorimo o obrazovnim ustanovama koje se svrstavaju u kategoriju *visoka škola* ili *veleučilište*, a koje u sebi nose i studijske programe vezane uz medicinu i zdravlje, svakako bi bilo dobro napraviti analizu etičko-bioetičke ponude na navedenim institucijama. U novije vrijeme poseban interes maturanti iskazuju za studijske programe vezane uz fizioterapiju i sestrinstvo kao stručne studije. Bioetika je u okviru navedenih studijskih programa obavezan predmet. Međutim, bioetiku kao predmet na navedenim učilištima predaju različiti profili predavača, počevši od medicinske struke, preko filozofa, teologa i sociologa, do pravnika. Naravno da je navedeno moguće, jer se znanstvenik može baviti različitim znanstvenim izazovima, ali svakako bi bilo važno barem ujednačiti silabe te planove i programe izvođenja predmeta bioetika u okviru studijskih programa fizioterapije

i sestrinstva. Važno je napomenuti da se u okviru fizioterapije, osim predmeta iz polja biomedicine, veliki dio nastave bazira na polju kineziologije te bi se u plan i program bioetike trebalo uvrstiti i navedeno polje.

Ključne riječi: etika, bioetika, fizioterapija, sestrinstvo, kineziterapija

BIOETHICS IN PHYSIOTHERAPY AND NURSING SCHOOLS' PROGRAMS

The interest in ethical and bioethical topics in society is always present. However, the question arises as to how ethical and bioethical problems of broad spectrum are presented to the public, starting from the issues related to health, medicine, technology, genetics, to the issues about economy and politics. If ethical-bioethical issues will be addressed in different fields of social life without a systematic methodological preparation, we could easily be trapped in ethics and bioethics speeches which would be presented in a way that would suit somebody at a certain point. When talking about educational institutions such as *college* and *polytechnic* with medical and health-related study programs, it would certainly be useful to make an analysis about the ethical-bioethical topics and subjects they are offering to students. Recently, there is a high interest of graduates to enroll in professional study programs like Physiotherapy and Nursing. Bioethics is an obligatory subject within the framework of those study programs. However, lecturers of different profiles are chair professors of Bioethics at the aforementioned institutions, starting from physicians, through philosophers, theologians, and sociologists, to lawyers. Of course, that is possible, because a scientist can deal with various scientific challenges through his career, but it would certainly be important to at least equate syllabi, as well as plans and programs of Bioethics in Physiotherapy and Nursing study programs. It is important to note that in Physiotherapy programs, besides subjects from the field of biomedicine, a significant part of the program is based on the science of movement and especially therapeutic exercises, which point out the need to include the field of kinesiology into the Bioethics plan and program.

Key words: ethics, bioethics, physiotherapy, nursing, kinesitherapy

MILE MARINČIĆ¹, BERISLAV ČOVIĆ²

¹ *Visoka škola Ivanić-Grad, Hrvatska /*

Polytechnic of Ivanić-Grad, Croatia

² *Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /*

Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia

BIOETIKA U SREDNJOŠKOLSKOJ NASTAVI

Svjedoci smo pokušaja provođenja kurikularne reforme u Hrvatskoj, kao i prijedloga »Škole za život«. Nakana ovoga izlaganja nije analizirati kurikularnu reformu, ali je važno spomenuti da je kurikularna reforma u okviru opće obrazovne grupe predmeta zadržala predmete Etika i Vjeronauk. Nažalost, neki predmeti poput Povijesti, Biologije ili Kemije dugoročno bi mogli izgubiti satnicu. Razlog zašto se ovo spominje je jednostavan. Moglo bi se dogoditi, što nikako ne bi bilo dobro, da unutar nastavničkog korpusa dođe do obezvrjeđivanja pojedinih predmeta i netrepeljivosti među kolegama. Kad pogledamo izjave pojedinih političara o pojedinim predmetima (o njihovoj važnosti ili nevažnosti) o statusu profesora i sl., vidimo koliko je u Hrvatskoj potrebno uvijek iznova naglašavati da cjelovitog, zaokruženog, zrelog pojedinca ne čini briljantnost u takozvanom STEM-području, niti izvrsnost u prirodnim znanostima i sl., nego taj isti pojedinac mora težiti izvrsnosti i zaokruženosti i u kulturnom, moralnom i bilo kojem drugom smislu koji čini neki od kotačića u zaokruženosti osobe. Bilo koji kurikularni proces, »škola za život« ili nešto slično, koji bi isključivali neki od segmenata u procesu odgoja i obrazovanja u smislu cjelovitosti ljudske osobe, dugoročno bi mogli samo štetiti društvu na svim razinama.

Ključne riječi: kurikularna reforma, školski predmeti, bioetika, odgovornost, društvo, Hrvatska

BIOETHICS IN SECONDARY SCHOOL TEACHING

In Croatia, the attempt of curricular reform implementation is in full swing, as well as the so-called "school for life". The aim of this paper is not to analyse the curricular reform, even though it is important to state that religious lessons and ethics are still part of the general educational group of subjects. Unfortunately, in the long run, some subjects, such as history, biology, and chemistry, could be faced with lesser hours in the time-table, or even with a complete loss from the time-table. The reason to mention these facts is quite

simple. If a school subject is lost from the time-table, it could lead to depreciation of this subject, as well as of the teachers who teach it. It is obvious that such a situation could easily pave the way to antipathy among teachers, which is harmful not only for the teachers themselves, but also for the atmosphere in school, in the end having its repercussions for students. When we take into account the statements of various politicians on the importance or unimportance of certain school subjects, or on the teachers' status, we have to stress time and again that the integrity of a person cannot be achieved by their brilliance in the so-called STEM subjects, or only academic and scientific aspects, but by striving for excellence in cultural and moral aspects, as well. Any curriculum lacking these postulates will, in the long run, do more harm than good to our society in Croatia.

Key words: curricular reform, school subjects, bioethics, responsibility, society, Croatia

**IVAN MIŠKULIN, JURE MIRAT,
TEREZIJA BERLANČIĆ, MAJA MIŠKULIN**

*Medicinski fakultet, Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku, Hrvatska /
Faculty of Medicine, J. J. Strossmayer University of Osijek, Croatia*

ETIČKA PITANJA U JAVNOZDRAVSTVENIM ISTRAŽIVANJIMA

Javno zdravstvo prvenstveno se bavi zdravljem cijele populacije. Njegove temeljne odrednice su fokusirane na promicanje zdravlja te sprečavanje bolesti i invaliditeta, prikupljanje i korištenje epidemioloških podataka, nadzor populacije i druge oblike empirijske kvantitativne procjene, kao i prepoznavanje višedimenzionalne prirode odrednica zdravlja. Ono je usredotočeno na složene interakcije mnogih čimbenika – bioloških, bihevioralnih, društvenih i ekoloških – u razvoju učinkovitih intervencija.

Etika javnog zdravstva može se definirati kao identifikacija, analiza i rješavanje etičkih problema koji proizlaze iz javne zdravstvene prakse i istraživanja. Etičke zabrinutosti u javnom zdravstvu često se odnose na dvostruke dužnosti stručnjaka iz područja javnog zdravstva za stjecanje i primjenu znanstvenih znanja usmjerenih na obnovu i zaštitu zdravlja javnosti uz poštivanje individualne autonomije. Etika u javnom zdravstvu uključuje interakciju zaštite socijalnih prava pojedinca, kao i u medicini, te cilja javnog zdravstva

– zaštite javnog dobra. Druge etičke zabrinutosti u javnom zdravstvu odnose se na potrebu osiguranja pravedne raspodjele sredstava javnog zdravstva.

Ključne riječi: javno zdravstvo, etika, medicina, etička pitanja, istraživanje

ETHICAL ISSUES IN PUBLIC HEALTH RESEARCH

Public health is primarily concerned with the health of the entire population. Its features include an emphasis on the promotion of health and the prevention of disease and disability; the collection and use of epidemiological data, population surveillance, and other forms of empirical quantitative assessment; a recognition of the multidimensional nature of the determinants of health; and a focus on the complex interactions of many factors – biological, behavioural, social, and environmental – in developing effective interventions.

Public health ethics can be defined as the identification, analysis, and resolution of ethical problems arising in public health practice and research. Ethical concerns in public health often relate to the dual obligations of public health professionals to acquire and apply scientific knowledge aimed at restoring and protecting the public health while respecting individual autonomy. Ethics in public health involves an interplay between protecting the welfare of the individual, as in medicine, and the public health goal of protecting the public welfare. Other ethical concerns in public health relate to the need to ensure a just distribution of public health resources.

Key words: public health, ethics, medicine, ethical issues, research

VESNICA MLINAREVIĆ, ANTONIJA HULJEV, RUŽICA TOKIĆ

Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti, Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku, Hrvatska /

Faculty of Education, J. J. Strossmayer University of Osijek, Croatia

BIOETIKA IZMEĐU TEORIJE I PRAKSE: KOMPARATIVNA ANALIZA STUDIJSKIH PROGRAMA

Bioetika kao novija znanstvena disciplina interdisciplinarno odgovara na pitanja o životu suvremenog čovjeka, a odgojem i obrazovanjem izričemo kakvo društvo i kakvog čovjeka želimo. Vrijednosti na kojima se temelji odgojno-obrazovni sustav u Republici Hrvatskoj sagledava se kao nova moguć-

nost razvoja hrvatskoga nacionalnog, kulturnog i duhovnog identiteta unutar složenih globalizacijskih procesa. U eri globalizacije, informacijskog i tehnološkog napretka jedan od najtežih poslova modernog doba jest odgoj djece u promijenjenim okolnostima, što se posljedično reflektira na stil odgoja i uvjete u kojima se odvijaju odgoj i obrazovanje. Ciljevi odgoja usmjeravaju odgojno-obrazovnu praksu i pedagoško djelovanje u njoj, a odgovornost i složenu zadaću imaju upravo odgojitelji/učitelji. Važnost inicijalnog obrazovanja odgojitelja/učitelja danas je neupitna. Biti odgojiteljem/učiteljem je zvanje/profesija sa specifičnim profesionalnim standardima i etičkim pravilima učiteljske profesije, nadahnutu vrijednostima društvene uključenosti i potrebama njegovanja potencijala svakog djeteta/učenika. Rad se bavi komparativnom analizom studijskog programa i ishoda učenja u Sveučilišnom studijskom programu ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja i Studijskom i u Integriranom preddiplomskom i diplomskom studijskom programu za učitelja na Fakultetu za odgojne i obrazovne znanosti u Osijeku, koji su usmjereni na područje (bio)etike, odgoja te etike učiteljskog poziva. Studente, buduće odgojitelje/učitelje, potrebno je tijekom studija senzibilizirati za osjetljivost u budućoj profesiji u etičkom odlučivanju i rješavanju problema koji utječu na oblikovanje karaktera jer etika i bioetika trebaju ispunjavati važne društvene i individualne aspekte odgoja i obrazovanja.

Ključne riječi: odgoj i obrazovanje, odgojitelji/učitelji, studijski programi, bioetika

BIOETHICS BETWEEN THEORY AND PRACTICE: COMPARATIVE ANALYSIS OF STUDY PROGRAMS

Bioethics as a newer scientific discipline answers the questions about the life of a modern man, and with education we express what kind of society and what kind of individual we want. Values, on which the educational system in the Republic of Croatia is based, are seen as new opportunities for the development of Croatian national, cultural and religious identity within complex globalisation processes. In the era of globalisation, informational and technological progress, one of the most difficult tasks of the modern age is to raise children in changed circumstances which are consequently reflected on the style of education and the conditions in which education takes place. Educational goals are directed to educational practice and pedagogical activity in it, and it is precisely preschool/class teachers that have a responsibility and complex tasks in education. The importance of the initial education of the preschool/class teacher is unquestionable today. To be an educator is a voca-

tion/profession with specific professional standards and ethical rules of the teaching profession inspired by the values of social inclusion and the needs of the child/pupil. The paper deals with a comparative analysis of study programs and learning outcomes in Early Childhood and Pre-school Education as well as Class Teacher Study Programs at Teacher Faculties/Faculties of Education in the Republic of Croatia focused on the (bio)ethics, education and ethics of the teacher's calling. Students, future preschool/class teachers, need to be sensitised during their studies about ethical decision-making as well as problem-solving that influence character building, because ethics and bioethics need to fulfill important social and individual aspects of education.

Key words: upbringing and education, preschool/class teachers, study programs, bioethics

TOMISLAV NEDIĆ

*Pravni fakultet, Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku, Hrvatska /
Faculty of Law, J. J. Strossmayer University of Osijek, Croatia*

BIOETIČKE PERSPEKTIVE U PRAVU

Odnos prava i etike oduvijek je bio jedno od glavnih, izazovnih, ali i kontroverznih pitanja pravne teorije i filozofije općenito. Integrativnu bioetiku, kao multidisciplinarno, interdisciplinarno i pluriperspektivno područje, nemoguće je danas promatrati izvan pravnog okvira i konteksta. Tako su se unutar prava počele formirati nove pravne grane koje proučavaju određeni dio humane i naturalne bioetike: medicinsko pravo, sportsko pravo, pravo zaštite okoliša te pravo životinja. Navedene su pravne grane prilično nova, izazovna, ali i još uvijek prilično nepoznata područja. U hrvatskim pravnim znanstvenim krugovima navedena se područja proučavaju pa je tako potrebno, prije svega, formalno i materijalno determinirati navedena područja te razraditi na kojoj se razini trenutno proučavaju te koje su perspektive znanstvenog proučavanja istih grana u budućnosti. Nadalje, na hrvatskim pravnim fakultetima izvodi se i nastava iz navedenih pravnih područja, što predstavlja spoj bioetike i prava u hrvatskom visokom obrazovanju. Razvoj ovih pravnih grana, u znanstvenom i obrazovnom smislu, samo je neophodan i izvrstan početak u budućem zanimljivom i izazovnom ispreplitanju bioetike i prava.

Ključne riječi: medicinsko pravo, sportsko pravo, pravo zaštite okoliša, pravo životinja

BIOETHICAL PERSPECTIVES IN LAW

The relationship between law and ethics has always been one of the major, challenging, but also controversial issues of legal theory and philosophy in general. Integrative bioethics, as a multidisciplinary, interdisciplinary and multi-perspective area, nowadays cannot be considered outside the legal framework and context. In this way, new legal branches have begun to develop, branches that are studying a certain part of human and natural bioethics: medical law, sport law, environmental law and animal law. These legal branches are quite new, challenging, but still quite unfamiliar areas. In Croatian legal scientific circles, these areas are studied, so it is primarily necessary to formally and materially determine these areas, to elaborate at what level they are currently studied and which are the perspectives of scientific study of the same branches in the future. Furthermore, Croatian faculties of law are also teaching these legal fields, which is a link between bioethics and law in Croatian higher education. The development of these legal branches, in the scientific and educational sense, is just an indispensable and excellent start in the future interesting and challenging intertwining of bioethics and law.

Key words: bioethics, medical law, sport law, environmental law, animal law

PREDRAG PALE

*Fakultet elektrotehnike i računarstva, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Electrical Engineering and Computing, University of Zagreb, Croatia*

(NOVI) ETIČKI IZAZOVI U NADOLAZEĆOJ BUDUĆNOSTI

Bih li sjeo u inteligentni automobil koji je programiran da ubije putnika radije nego nekog na cesti? Mogu li biti siguran da fotografija koju upravo objavljujem na društvenim mrežama baš nikome neće nanijeti štetu? Je li veće moje pravo da znam nešto o tebi što se i na mene odnosi ili tvoje pravo zaštite privatnosti? Smije li društvo dopustiti tvrtkama da skrivaju da su im računala napadnuta? Imam li ja pravo znati tvoje intimno emocionalno stanje? Ovo su samo neka od nadolazećih ili već prisutnih etičkih pitanja u prividnim svjetovima. Predavanje će prikazom nekoliko nastajućih tehnologija, proizvoda i mogućnosti pokušati prepoznati etičke izazove koje oni donose. Također će na pristupačan način pokušati objasniti zašto se ti izazovi ne mogu riješiti društvenim tehnikama iz pred-internetskog svijeta.

Ključne riječi: etika, virtualni svijet, društvene tehnike, privatnost, informacijska sigurnost

(NEW) ETHICAL CHALLENGES IN THE MID-TERM FUTURE

Would I sit in an intelligent car that was programmed to kill a passenger rather than someone on the road? Can I be sure that the photo I am just publishing on social networks will not cause any harm to anyone? Is my right to know something about you that also concerns me greater than your right to privacy? Can the society allow businesses to hide information that their computers were attacked? Do I have the right to know your intimate emotional state? These are just some of the upcoming or already present ethical issues in the virtual worlds. The lecture will try, by presenting few emerging technologies, products and capabilities, to identify the ethical challenges they bring. It will also try to explain, in an accessible way, why these challenges cannot be solved by social techniques from the pre-Internet world.

Key words: ethics, cyberworld, social techniques, privacy, information security

BOŠKO PEŠIĆ

*Filozofski fakultet, Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku, Hrvatska /
Faculty of Humanities and Social Sciences, J. J. Strossmayer University of Osijek,
Croatia*

ODGOJ I TEHNIZIRANJE ČOVJEKA

Za filozofiju odgoj nikada nije bio tek pitanje sposobnosti stjecanja navika prilagođenih svjetskopovijesnom poretku. U odgoju je, dapače, filozofija vidjela priliku postajanja čovjekom prema uzoru na svoju iskonsku ideju dobra. Odgoj kao koncept čovjekova samoozbiljenja utoliko je ona vrsta stvaralaštva kojim čovjek kao biće stvara samoga sebe. Međutim, današnje vrijeme već je pokazalo da u tom stvaralaštvu opstoji mogućnost s kojom čovjek sebe može ispostaviti i kao sredstvo genetičke tehnologije koja je naveliko počela izračunavati nove načine ljudske zbilje. Uzevši sve rečeno u obzir, ovo izlaganje razmatra pitanje jesmo li u stanju u dovoljnoj mjeri sagledati koliko tehniziranje ljudske prirode može promijeniti naše samorazumijevanje, pogotovo u onom njegovu dijelu gdje se mi odgojno razumijemo kao etički slobodna i s razlogom moralno opremljena bića.

Ključne riječi: čovjek, odgoj, tehnika, eugenika

UPBRINGING AND TECHNICISING OF MAN

For philosophy, education was never merely a question of the ability of acquiring habits adapted to the world-historical order. In fact, in education philosophy saw the opportunity of becoming human according to its original idea of the good. Education as a concept of man's self-realisation is inasmuch the kind of creativity by which man as a being creates himself. However, today's time has already shown that in this creativity there is a possibility with which man can present himself as a tool of genetic technology that has widely begun to calculate new ways of human reality. Taking all this into account, this presentation raises the question of whether we are able to sufficiently perceive how much the technicising of human nature can change our self-understanding, especially in that part where we educatively understand ourselves as ethically free and with reason morally-equipped beings.

Key words: man, upbringing, technics, eugenics

**ANA POPOVIĆ, IRELLA BOGUT,
ŽELJKA CRNOJEVIĆ, ŽELJKO POPOVIĆ**

Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti, Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku, Hrvatska /

Faculty of Education, J. J. Strossmayer University of Osijek, Croatia

DJEČJI IGROKAZ »EKOLOŠKA PRIČA« U FUNKCIJI EKOLOŠKOG ODGOJA DJECE PREDŠKOLSKE DOBI

U današnje vrijeme često se naglašava važnost ekološkog i građanskog odgoja, iako sadašnji *Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje* nigdje ne spominje ekološki odgoj i obrazovanje. Unatoč tome što se ekološki odgoj i obrazovanje ne spominju u temeljnom dokumentu, različite aktivnosti u tom smjeru često se provode u našim dječjim vrtićima. Primjer toga je i igrokaz »Ekološka priča« autorice Sanje Seferović-Bosak iz zbirke igrokaza *Maštarije – igrokazi za djecu od 3–13 godina*. Ovaj rad opisuje pripremu i izvedbu tog igrokaza 2017. godine u Dječjem vrtiću *Radost* u Novskoj, kao primjer dobre prakse.

Teoretski dio rada razmatra temeljne postavke ekološkog odgoja u ranoj i predškolskoj dobi, s posebnim osvrtom na trenutačnu praksu u hrvatskim vrtićima. U empirijskom dijelu rada opisane su etape pripreme i izvedbe igro-

kaza »Ekološka priča« s posebnim osvrtom na usklađenost ovog projekta sa zahtjevima *Nacionalnog kurikulumu* u smislu razvoja ključnih kompetencija za cjeloživotno učenje. Rad sadrži i analizu metodičkih postupaka s naročitim osvrtom na pripremu glazbenih brojeva u igrokazu.

Ključne riječi: dječje dramsko stvaralaštvo, glazba, ekološki odgoj, igrokaz

CHILDREN'S PLAY "THE ECOLOGICAL STORY" IN FUNCTION OF ECOLOGICAL EDUCATION OF PRESCHOOL CHILDREN

Today, the importance of ecological and civic education is often stressed, although the current *National Curriculum for Early and Pre-school Education* does not even mention ecological education. Although ecological education is not mentioned in this baseline document, various activities in this direction are often carried out in our kindergartens. An example of this is the play "The Ecological Story" by the author Sanja Seferović-Bosak from her collection of plays *Maštarija – Plays for Children of 3–13 Years*. This paper describes the preparation and performance of this play in 2017 in the kindergarten *Radost* in Novska, as an example of good practice.

The theoretical part of the paper considers the basic settings of ecological education in early and pre-school age, with special reference to current practice in Croatian kindergartens. The empirical part of the paper describes the stages of preparation and performance of the play "The Ecological Story", with special reference to the compliance of this project with the requirements of the *National Curriculum* in terms of developing key competences for lifelong learning. The paper also contains an analysis of methodological procedures with particular reference to the preparation of musical numbers in the play.

Key words: children's dramatic creativity, music, ecological education, play

ALEKSANDAR RACZ

Zdravstveno veleučilište, Zagreb, Hrvatska /
University of Applied Health Sciences, Zagreb, Croatia

»GRLJENJE STABALA« – EKOLOŠKI FANATIZAM, POMODARSKO PRENEMAGANJE ILI PONOVRNO OTKRIVENA DREVNA MUDROST

Šume danas prekrivaju trećinu kopnenog područja Hrvatske i u svom sklopu okupljaju oko 260 zavičajnih vrsta drvenastih biljaka u ukupnosti od procijenjeno 2.347.630.080 stabala ili 554 stabla po glavi stanovnika. Važnost stabala proizlazi iz činjenice da disanjem stabla troše ugljični dioksid i smanjuju negativan čovječji ugljični otisak, a time i pročišćuju zrak upijajući štetne tvari, smanjuju buku, isparavanjem vlage smanjuju vanjsku temperaturu, korijenjem štite tlo od erozije i gubitka plodnog tla. U posljednjih 2.000 godina čovjek je uništio gotovo polovinu ukupne biomase na Zemlji, od čega se deset posto odnosi na posljednjih stotinu godina. Od 2000. do 2012. svijet je siromašniji za 230 milijuna hektara šuma, tj. svake minute, svakoga dana tijekom 12 godina izgubljeno je šumskih površina veličine 50 nogometnih igrališta, prosječno 10.000.000.000 stabala godišnje. Pri tome gubitak svakog stabla predstavlja i smrt živog bića koje prema Wohllebenu ima osjećaje, emocije i sjećanja, koje suosjeća, tj. brine za svoje potomstvo, te s ljubavlju i pažnjom brine za starija i nemoćna stabla. Za čovjeka je već i sam boravak u šumskoj zajednici izuzetno koristan, poglavito za mentalno zdravlje, jer poboljšava koncentraciju, smanjuje depresiju i smiruje.

Šumske kupke ili *shinrin-yoku* nisu samo pomodni trend u Japanu, gdje ljudi uživaju u ležernim šetnjama šumom, pri čemu kroz šetnju, rekreaciju ili odmor osim psihičkog i duhovnog opuštanja, uživaju i u udisanju hlapivih eteričnih ulja stabala. Istraživanja podupiru tvrdnje o prednostima *shinrin-yoku* i pokazala su da izloženost prirodi stvara smirujući neuro-psihološki učinak, a između ostalog se smanjuje rizik od pretilosti, dijabetesa tipa 2, kardiovaskularnih bolesti i metaboličkog sindroma itd. Dodirivanjem stabala čovjek ponovno ostvaruje iskonsku povezanost s prirodom, opisanu u mnogim animističkim religijama, ali i taoizmu koji stabla vidi kao duhovno napredne biljke u konstantnoj meditaciji, sa svojstvenom suptilnom energijom. Potpunim nespутanim grljenjem stabala (*tree hugging*), djeca postaju sretnija, mirnija, koncentriranija, zainteresiranija za svijet oko sebe, puna pozitivnih misli i dojmova, te stječu znanja o raznolikosti u prirodi. Stariji se ljudi bolje oporavljaju od bolesti, zadržavaju vitalnost i dobro raspoloženje, a radno aktivni pojedinci

u prirodi mogu naći prostor i vrijeme za predah i razmišljanje o stvarnim potrebama i prioritetima. Borci za spas Planeta grljenjem stabala nerijetko pokušavaju vlastitim tijelima spriječiti ekocid koji se provodi u ime neoliberalnog napretka, rasta i razvoja.

»Grljenje stabala« stoga postaje ljekovitim činom koji iscjeljuje tijelo i dušu, odgaja, ali i spašava Planet. Uključivanjem grljenja stabala u odgoj predškolske i školske djece stvaramo snažnu podlogu za razvoj ekološke svijesti i potičemo razvoj sretnijih i osvještenijih pojedinaca koji mogu biti promjena koju želimo vidjeti u svijetu – prije nego bude prekasno.

Ključne riječi: šuma, deforestacija, grljenje stabala, šumske kupke, *shinrin-yoku*, alternativna medicina

“TREE HUGGING” – ECOLOGICAL FANATICISM, AFFECTATION OR RE-DISCOVERED ANCIENT WISDOM

Today, forests cover a third of the land area of Croatia and gather around 260 native species of woody plants in total of the estimated 2,347,630,080 trees or 554 trees per capita. The importance of trees stems from the fact that a tree's breathing consumes carbon dioxide and reduces the negative human carbon footprint, thereby purifying the air by absorbing harmful substances, reducing noise, reducing the outside temperature by evaporating moisture, protecting soil from erosion and the loss of fertile soil by roots. In the last 2,000 years, man has destroyed almost half of the total biomass on Earth, of which ten percent has been in the last hundred years. From 2000 to 2012, the world is poorer for 230 million hectares of forests, i.e. every minute, every day for 12 years, forest areas in the size of 50 football fields were lost, on average 10,000,000,000 trees per year. The loss of each tree is also the death of a living creature, which, according to Wohlleben, has feelings, emotions and memories, which is compassionate, i.e. cares for its offspring, and loves and cares for the elderly and helpless trees. For man, even a stay in a forest community is extremely useful especially for mental health because it improves concentration, reduces depression and calms.

Forest baths or *shinrin-yoku* are not only a fashionable trend in Japan, where people enjoy casual forest walks, where they, through walking, recreation or rest, enjoy mental and spiritual relaxation, as well as the inhalation of volatile essential oils of trees. Research supports the claims of *shinrin-yoku*'s benefits and has shown that exposure to nature creates a soothing neuropsychological effect; among other things it reduces the risk of obesity, type 2

diabetes, cardiovascular disease and metabolic syndrome, etc. By touching trees, man re-realises the primordial connection with nature described in many animistic religions, but also Taoism which sees trees as spiritually advanced plants in constant meditation, with inherent subtle energy. With fully engaged hugging of trees, children become happier, more peaceful, more concentrated, more attracted to the world around them, full of positive thoughts and impressions, gaining knowledge of diversity in nature. Elderly people recover from illness, maintain their vitality and good mood, while working adults can find space and time to relax and reflect on their real needs and priorities in nature. By hugging trees, fighters for planetary salvation often try to prevent ecocide carried out in the name of neo-liberal progress, growth and development using their own bodies.

“Tree hugging” therefore becomes a healing act that heals the body and the soul; it also promotes and rescues the Planet. By incorporating tree hugging in preschool and school children education, we create a powerful platform for the development of ecological awareness and encourage the development of happier and respected individuals who may be the change we want to see in the world – before it is too late.

Key words: forest, deforestation, tree hugging, forest baths, *shinrin-yoku*, alternative medicine

DARIJA RUPČIĆ KELAM

*Filozofski fakultet, Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku, Hrvatska /
Faculty of Humanities and Social Sciences, J. J. Strossmayer University of Osijek,
Croatia*

SKRBI I EMPATIJA U ODGOJU I OBRAZOVANJU

Namjera je rada osvijetliti ulogu i svrhu obrazovanja kao antičkog i prosvjetiteljskog ideala čija je svrha oblikovanje cjelokupne ličnosti s naglaskom na njezinu relacijsku dimenziju i ulogu izgraditelja boljeg društva, stavljajući naglasak na ideal emancipiranog, kritičkog mislitelja i samosvjesnog pojedinca kao svrhe odgojno-obrazovne aktivnosti. Istaknut ćemo važnost filozofskih temelja skrbi i empatije kao važnih fenomena u izgradnji cjelovite ličnosti, obrazovanog pojedinca, te mogućnost promjene postojećih odnosa unutar društva u kojemu obrazovani pojedinac želi sudjelovati. Postavljamo pitanje: je li i u kojoj je mjeri moguće, unutar postojećeg odgojno-obrazovnog sustava,

odgojiti samomisleće, emancipirane, autonomne subjekte te kako nam u tome mogu pomoći skrb i empatija?

Gljučne riječi: skrb, empatija, obrazovanje, filozofija

CARE AND EMPATHY IN EDUCATION

The aim of the paper is to illuminate the role and purpose of education as an ideal of antiquity and the Enlightenment, whose purpose is shaping the overall personality with a focus on its relational dimension and the role of a builder of a better society, putting an emphasis on the ideal of an emancipated, critical thinker and a self-conscious individual as the purpose of educational activity. We will stress the importance of the philosophical foundations of care and empathy as important phenomena in the development of a complete personality, an educated individual, and the possibility of changing the existing relationships within the society in which an educated individual aspires to participate. We are asking whether and to what extent is it possible, within the existing educational system, to educate emancipated, autonomous subjects and how much can care and empathy help us in this task?

Key words: care, empathy, education, philosophy

LUKA VOJČEVSKI

*Filozofski fakultet, Univerzitet u Novom Sadu, Srbija /
Faculty of Philosophy, University of Novi Sad, Serbia*

UNIVERZITET I DRUŠTVO: NASTANAK I RAZVOJ VISOKO-OBRAZOVNIH INSTITUCIJA NA PODRUČJU REPUBLIKE SRBIJE ZA OBRAZOVANJE I USAVRŠAVANJE BUDUĆIH AKADEMSKIH GRAĐANA

U ovom radu govorimo o nastanku univerziteta u Srbiji oslanjajući se na literature iz sociologije obrazovanja. U uvodnom delu govorimo ukratko o nastanku prvih univerziteta u svetu, a potom govorimo o nastanku istih u našem društvu. Kada je reč o našim univerzitetima oslanjamo se na istorijski, socio-kulturni, ekonomski okvir. Videćemo koji je naš univerzitet najstariji, a koji najmlađi. S tim u vezi za svaki univerzitet predstavljamo tabelarni prikaz koliko koji univerzitet ima fakulteta, oslanjajući se na njihov istorijski, eko-

nomski, politički i socio-kulturni kontekst. Pojedini univerziteti imaju svoja sedišta (ogranke) u drugim krajevima Srbije, a njima takođe posvećujemo pažnju. Ovoj temi posvećujemo pažnju, jer su univerziteti značajni za obrazovanje, usavršavanje i socijalizaciju ličnosti.

Ključne reči: obrazovanje, sociologija, istorija, istorija univerziteta

UNIVERSITY AND SOCIETY: THE FOUNDING AND DEVELOPMENT OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS IN THE REPUBLIC OF SERBIA FOR EDUCATION AND PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE ACADEMIC CITIZENS

In this paper, we will talk about the origin of the University in Serbia, relying on the literature on the sociology of education. In the introduction, we will briefly introduce the founding of the first universities in the world, and then we will talk about the founding of the universities in our society. As far as our universities are concerned, we rely on the historical, socio-cultural and economic aspect. We will see which university in our country is the oldest, and which is the youngest. In this respect, we will provide a table preview for every university, in which we will show how many faculties the university has, referring to their historical, economic, political and socio-cultural context. Some universities have their headquarters (branches) in other parts of Serbia, and we will dedicate our attention to them, as well. We dedicate our attention to this topic because universities are significant for education, professional training and the socialization of an individual.

Key words: education, sociology, history, history of the university

ZRINKA VUKOJEVIĆ TOMAŠIĆ

*II. gimnazija Osijek, Osijek, Hrvatska /
2nd Gymnasium Osijek, Osijek, Croatia*

ČEMU FILOZOFIJA U GIMNAZIJI?

U izlaganju ću pokušati analizirati i dokučiti motive srednjoškolskih profesora filozofije zašto smatraju da je važno predavati filozofiju. Koji su njihovi interesi i zašto su motivirani raditi s mladim ljudima. Što gimnazijalci dobivaju učeći o filozofiji? Upoznaju li se s filozofijom iz društvenoga ili osobnoga interesa? Treba li i kako poučavati o filozofiji? Koliko su mladi motivirani i koliki je njihov stvarni angažman? Ovo su pitanja na koja ću pokušati dati odgovor na temelju vlastitoga iskustva profesora filozofije.

Ključne riječi: filozofija, srednja škola, poučavanje, iskustvo

WHY PHILOSOPHY IN GRAMMAR SCHOOL?

In the presentation, I will try to analyse and understand the motives of secondary school teachers of philosophy, i.e. why they consider teaching philosophy important. What are their interests and why are they motivated to work with young people? What do secondary school students get from learning about philosophy? Are they getting familiar with philosophy from social or personal interests? Is it needed and how to teach philosophy? How motivated are young people and what is their actual engagement? These are the questions I will try to answer on the basis of my own experience of a philosophy teacher.

Key words: philosophy, grammar school, teaching, experience

IVANA ZAGORAC

*Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia*

FILOZOFSKI I ODGOJNI ASPEKTI SUOSJEĆANJA

U prvome dijelu rada razmatraju se neke od najznačajnijih filozofskih teorija suosjećanja. Takav pregled ukazat će na teškoće u terminološkim razgraničenjima pojmova simpatije, empatije i suosjećanja. Međutim, većina teorija suglasna je u sljedećemu: ovaj osjećajni aspekt ljudske prirode nekako je povezan s procesom stvaranja društvenih veza i formiranjem morala te stoga predstavlja važan, ako ne i ključan, dio svakog odgojnog nastojanja. Na tim temeljima nadalje se razmatra održivost poziva na »odgoj za suosjećanje« i razvoj »kulture empatije«. U završnom dijelu rada sagledava se koncept bioteičkog senzibiliteta, s posebnim osvrtom na njegove potencijale u suvremenim procesima odgoja i obrazovanja.

Ključne riječi: ljudska priroda, suosjećanje, empatija, odgoj

PHILOSOPHICAL AND EDUCATIONAL ASPECTS OF COMPASSION

The first part of the paper briefly presents some of the most influential philosophical theories of compassion. Such overview reveals difficulties in terminological demarcations of the terms sympathy, empathy, and compassion. On the other hand, it seems that a broad consensus between different theories exists regarding the following: this emotional aspect of human nature is somehow connected to the process of creating social bonds and the formation of morality, and hence represents an important, if not crucial part of every educational endeavor. On these grounds, further consideration is given to the sustainability of the call for "education for compassion" and the development of "culture of empathy". In the final part of the paper, the concept of bioethical sensibility is examined, with special emphasis on its potential in contemporary education and training.

Key words: human nature, compassion, empathy, education

**MJUZIKL *VRAPCINGEJL*
DJEČJE AMATERSKE SKUPINE
»PAROŠČIČI«**

***SPARROWGALE* MUSICAL
BY “PAROŠČIČI”
CHILDREN AMATEUR GROUP**

O »Parošćićima«:

Dječju amatersku skupinu »Parošćići« čine učenice Osnovne škole Tenja različitih uzrasta, od trećeg do sedmog razreda. Ni jedna članica skupine ne ide u glazbenu školu, tako da je njihov angažman čista ljubav prema igri i stvaranju. Djevojčice aktivno sudjeluju u kreativnim kampovima gdje se mnogo pjeva, pleše i likovno izražava, ovisno o temi kampa. »Parošćići« su dosad objavili dva CD-a: *Šuma pjeva* i *Parošćić putuje svijetom*.

O mjuziklu *Vrapcingejl*:

Mjuzikl *Vrapcingejl* prvonagrađeni je mjuzikl na Festivalu dječjeg glazbenog stvaralaštva koji se 2018. godine održao u Muzeju suvremene umjetnosti u Zagrebu. Na istome su festivalu »Parošćići« osvojili prvo mjesto i 2017. godine s mjuziklom *Parošćić putuje svijetom*.

Priča ide ovako... U dalekoj Ptičuriji živi Kobac the King, okrutni vladar koji porobljava ptice. U njegovu carstvu završava tako i Slavujka koja se na prvi pogled zaljubljuje u Vrapca. Kobac, sluđen time što ga Slavujka ne voli, protjera Vrapca koji pritom, lutajući do iznemoglosti, upada u razne nevolje te pokušava spasiti svoju voljenu Slavujku. Kako će se sve završiti vidjet će se na samome kraju, gdje je postavljeno vječno životno pitanje o borbi dobra i zla.

Ono što treba naglasiti je činjenica da pojedina djeca u ovom mjuziklu

About "Parošćići":

The "Parošćići" Children Amateur Group is made up of schoolgirls of different ages from Tenja Primary School, from the third to the seventh grade. No group member goes to a music school, so their engagement is pure love for play and creation. Girls actively participate in creative camps where there is a lot of singing, dancing, and artistic expression, depending on the theme of the camp. "Parošćići" have released two CDs so far: *Šuma pjeva* (*The Forest Sings*) and *Parošćić putuje svijetom* (*Parošćić Travels the World*).

About the *Vrapcingejl* (*Sparrowgale*) musical:

The *Vrapcingejl* (*Sparrowgale*) musical won first prize at the Festival of Children's Musical Creation, which was held in 2018 at the Museum of Contemporary Art Zagreb. At the same festival, "Parošćići" won first prize in 2017 as well with the *Parošćić putuje svijetom* (*Parošćić Travels the World*) musical.

The story goes like this... In the distant Birdieland lives Sparrow Hawk the King, a cruel ruler who enslaves birds. So, Miss Nightingale ends up in his empire as well and at first glance falls in love with Sparrow. Sparrow Hawk, crazed by Miss Nightingale not loving him, banishes Sparrow who, wandering to exhaustion, falls into various troubles and tries to save his beloved Miss Night-

imaju više različitih uloga, i to karakterno oprečnih, a ta se različitost reflektira i u različitim glazbenim žanrovima u songovima. Mjuzikl *Vrapcingejl* inspiriran je i činjenicom da je 2018., prema *National Geographicu*, »godina ptica«.

Autori mjuzikla su Draženka Šebek (glazba i libreto) i Tomislav Jambrešić (glazba).

ingale. How it all concludes will be seen at the very end, where an eternal life question about the struggle of good and evil arises.

What is to be stressed is the fact that individual children in this musical have a variety of different roles, which are characteristically contradictory, and this diversity is also reflected in different music genres in songs. The *Vrapcingejl* (*Sparrow-gale*) musical is also inspired by the fact that 2018, according to *National Geographic*, is “the year of birds”.

The authors of the musical are Draženka Šebek (music and libretto) and Tomislav Jambrešić (music).

ADRESAR SUDIONIKA

ADDRESSES OF THE PARTICIPANTS

Lidija Bakota

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti
Cara Hadrijana 10
HR–31000 Osijek
Hrvatska
e-mail: lbakota@foozos.hr

Emina Berbić Kolar

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti
Cara Hadrijana 10
HR–31000 Osijek
Hrvatska
e-mail: eberbic@foozos.hr

Terezija Berlančić

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Medicinski fakultet
Ulica Josipa Huttlera 4
HR–31000 Osijek
Hrvatska
e-mail: terezija.berlancic@mefos.hr

Irella Bogut

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti
Cara Hadrijana 10
HR–31000 Osijek
Hrvatska
e-mail: ibogut@foozos.hr

Iris Broman

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Medicinski fakultet
Ulica Josipa Huttlera 4
HR–31000 Osijek
Hrvatska
e-mail: iris.broman@mefos.hr

Maja Brust Nemet

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti
Cara Hadrijana 10
HR–31000 Osijek
Hrvatska
e-mail: mbrust@foozos.hr

Marta Budić

Duga ulica 125
HR–32100 Vinkovci
Hrvatska
e-mail: marta.budic@gmail.com

Dean Cikovac

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti
Cara Hadrijana 10
HR–31000 Osijek
Hrvatska
e-mail: ciki1987@gmail.com

Željka Crnojević

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti
Cara Hadrijana 10
HR–31000 Osijek
Hrvatska
e-mail: zcrnojevic@foozos.hr

Anto Čartolovni

Hrvatsko katoličko sveučilište
Ilica 242
HR–10000 Zagreb
Hrvatska
e-mail: anto.cartolovni@unicath.hr

Berislav Čović

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Ivana Lučića 3
HR–10000 Zagreb
Hrvatska
e-mail: bcovic@ffzg.hr

Bruno Ćurko

Sveučilište u Splitu
Filozofski fakultet
Poljička cesta 35
HR–21000 Split
Hrvatska
e-mail: mala.filozofija@gmail.com

Dejan Donev

Univerzitet »Sv. Kiril i Metodij« vo
Skopje
Filozofski fakultet
Bul. »Goce Delčev« 9A
MK–1000 Skopje
Makedonija
e-mail: donevdejan@fzf.ukim.edu.mk

Snježana Dubovicki

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti
Cara Hadrijana 10
HR–31000 Osijek
Hrvatska
e-mail: sdubovicki@gmail.com

Vjekoslav Galzina

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti
Cara Hadrijana 10
HR–31000 Osijek
Hrvatska
e-mail: vgalzina@foozos.hr

Marija Heffer

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Medicinski fakultet
Ulica Josipa Huttlera 4
HR–31000 Osijek
Hrvatska
e-mail: mheffer@mefos.hr

Antonija Huljev

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti
Cara Hadrijana 10
HR–31000 Osijek
Hrvatska
e-mail: ahuljev@foozos.hr

Ivana Ivančić Medved

Srednjoškolski đački dom Osijek
Ulica Stjepana Radića 6
HR–31000 Osijek
Hrvatska
e-mail: anavicicnavi@yahoo.com

Luka Janeš

Sveučilište u Zagrebu
Sveučilišni centar za integrativnu
bioetiku
Ivana Lučića 1a
HR–10000 Zagreb
Hrvatska
e-mail: ljanes@unizg.hr

Hrvoje Jurić

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za filozofiju
Ivana Lučića 3
HR–10000 Zagreb
Hrvatska
e-mail: hjuric@ffzg.hr

Željko Kaluderović

Univerzitet u Novom Sadu
Filozofski fakultet
Odsjek za filozofiju
Dr Zorana Đinđića 2
RS–21000 Novi Sad
Srbija
e-mail: zeljko.kaludjerovic@ff.uns.ac.rs

Ivica Kelam

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti
Cara Hadrijana 10
HR–31000 Osijek
Hrvatska
e-mail: kelamivica@gmail.com

Zoran Kojčić

Srednja škola Dalj
Ulica braće Radić 7
HR–31226 Dalj
Hrvatska
e-mail: zorankojcic@gmail.com

Tomislav Krznar

Sveučilište u Zagrebu
Učiteljski fakultet
Savska cesta 77
HR–10000 Zagreb
Hrvatska
e-mail: tomlislav.krznar@ufzg.hr

Viktorija Livaja Budaić

Udruga »Dječja osječka kreativna
kućica – DOKKICA«
Sjenjak 133
HR–31000 Osijek
Hrvatska
e-mail: vlivaja@gmail.com

Valentina Majdenić

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti
Cara Hadrijana 10
HR–31000 Osijek
Hrvatska
e-mail: vmajdenic@gmail.com

Mile Marinčić

Visoka škola Ivanić-Grad
Moslavačka ulica 11
HR–10310 Ivanić Grad
Hrvatska
e-mail: marincic.mile@gmail.com

Jure Mirat

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Medicinski fakultet
Ulica Josipa Huttlera 4
HR–31000 Osijek
Hrvatska
e-mail: jure.mirat@mefos.hr

Valentina Mirković

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti
Cara Hadrijana 10
HR–31000 Osijek
Hrvatska
e-mail: mirkana1994@hotmail.com

Ivan Miškulin

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Medicinski fakultet
Ulica Josipa Huttlera 4
HR–31000 Osijek
Hrvatska
e-mail: ivan.miskulin@mefos.hr

Maja Miškulin

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Medicinski fakultet
Ulica Josipa Huttlera 4
HR–31000 Osijek
Hrvatska
e-mail: maja.miskulin@mefos.hr

Vesnica Mlinarević

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti
Cara Hadrijana 10
HR–31000 Osijek
Hrvatska
e-mail: vmlinarevic@foozos.hr

Tomislav Nedić

Orahovička 47
HR–31000 Osijek
Hrvatska
e-mail: nedict@gmail.com

Predrag Pale

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet elektrotehnike i računarstva
Unska 3
HR–10000 Zagreb
Hrvatska
e-mail: predrag.pale@fer.hr

Boško Pešić

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet
Odsjek za filozofiju
Lorenza Jägera 9
HR–31000 Osijek
Hrvatska
e-mail: bpesic@ffos.hr

Ana Popović

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti
Cara Hadrijana 10
HR–31000 Osijek
Hrvatska
e-mail: apopovic@foozos.hr

Željko Popović

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti
Cara Hadrijana 10
HR–31000 Osijek
Hrvatska
e-mail: popovic@foozos.hr

Aleksandar Racz

Zdravstveno veleučilište
Mlinarska cesta 38
HR–10000 Zagreb
Hrvatska
e-mail: aleksandar.racz@zvu.hr

Darija Rupčić Kelam

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet
Odsjek za filozofiju
Lorenza Jägera 9
HR–31000 Osijek
Hrvatska
e-mail: darijarupcic@gmail.com

Ivka Saratlija

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti
Cara Hadrijana 10
HR–31000 Osijek
Hrvatska
e-mail: isaratlija@foozos.hr

Trajče Stojanov

Univerzitet »Goce Delčev« – Štip
Fakultet za obrazovni nauki
Ul. »Krstе Misirkov« 10-A
Poš. fah 201
MK–2000 Štip
Makedonija
e-mail: trajce.stojanov@ugd.edu.mk

Ružica Tokić

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti
Cara Hadrijana 10
HR–31000 Osijek
Hrvatska
e-mail: rtokic@foozos.hr

Tatjana Trošt Bobić

Sveučilište u Zagrebu
Kineziološki fakultet
Horvaćanski zavoj 15
HR–10000 Zagreb
Hrvatska
e-mail: ttrostbobic@gmail.com

Luka Vojčevski

Univerzitet u Novom Sadu
Filozofski fakultet
Dr Zorana Đinđića 2
RS–21000 Novi Sad
Srbija
e-mail: luka94sp@gmail.com

Zrinka Vukojević Tomašić

II. gimnazija Osijek
Kamila Firingera 5
HR–31000 Osijek
Hrvatska
e-mail: zrinkavt@gmail.com

Ivana Zagorac

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za filozofiju
Ivana Lučića 3
HR–10000 Zagreb
Hrvatska
e-mail: izagorac@ffzg.hr

IZDAVAČ / PUBLISHER

Hrvatsko bioetičko društvo / Croatian Bioethics Society

ZA IZDAVAČA / FOR PUBLISHER

Hrvoje Jurić

UREDNIK / EDITOR

Hrvoje Jurić

PRIJEVODI I KOREKTURA / TRANSLATIONS AND PROOFREADING

Hrvoje Jurić, Damir Sekulić

DIZAJN NASLOVNICE / COVER DESIGN

Denis Kos

DIZAJN LOGOTIPA / LOGO DESIGN

Stevan Radić

PRIJELOM TEKSTA / LAYOUT

Stjepan Ocvirk, Zagreb

TISAK / PRINT

GRAFOMARK, Zagreb

NAKLADA / VOLUME

200

CIP zapis je dostupan u računalnome katalogu Nacionalne i sveučilišne
knjižnice u Zagrebu pod brojem 001011343.

ISBN 978-953-55962-3-3

